

Слободан Јарчевић:

„ГРАДИШЋАНСКИ ХРВАТИ“ СУ СРБИ

Овај наслов је изненађеујући - делује нелогично. Али, ако се зна да су бројни Срби у Истри, Далмацији, Горском котару, Лици, Кордуну, Банији, Барањи, Славонији, Бачкој, Херцеговини, Босни, Црној Гори и Срему, превођењем с православне на католичку веру, убеђивани (и убеђени) да су Хрвати, онда исти поступак, у неколико српских насеља у Аустрији, Мађарској и Словачкој, не треба да збуњује. Јер, и тамо су Срби преведени у католичанство, а онда, постепено, навикавани да се осећају Хрватима. Оно што није могло да им се похрвати (или кроатизује) је српски језик. Он је неосвојива тврђава. Њиме су говорили кад су стигли у ове три европске државе и њиме говоре и данас. Српски су говорили док су били православне вере, српски говоре и данас – кад су католици. То је најпоузданија потврда да су они Срби, а само мањина (међу њима) која говори хрватски („кајкавски дијалект“) припада хрватској нацији.

Ако ови становници Аустрије, Мађарске и Словачке говоре два различита словенска језика (српски и хрватски), онда нам нико не може замерити на закључку да су Срби они који говоре српски, а да су Хрвати они који говоре хрватски.

Да бисмо утврдили шта је српски, а шта хрватски језик, мора да се ослободимо подвала о језику Хрвата и Срба у Југославији. Од 1918. године, и Срби и Хрвати, службено и у књижевности, користе исти језик – српски. Хрвати су се одрекли свог језика, а да би се то прикрило, он је обележен као „кајкавски дијалект“ – па је тумачено да се понеки дијалект неког језика може одбацити, што је чињено и у другим европским језицима. Ученим људима је промакло да се запитају - којем је то језику припадао „кајкавски дијалект“. Ако је то дијалект хрватског језика, морао би се пронаћи бар још један дијалект тог хрватског језика – а њега није било. Зато је српски језик проглашен „штокавским дијалектом“, па је кривотворено да су то два дијалекта једног језика – па је „кајкавски“ одбачен, а „штокавски“ одабран за службени и књижевни језик. А, ето, у питању су два језика – међусобно удаљена као и билокоја два друга словенска језика. Но, да не расправљамо о правилима филолошке науке, него да утврдимо да су претходних столећа Срби говорили српски, а Хрвати хрватски језик. Тамо где се говорио српски језик, простирале су се српске земље, а тамо где се говорио хрватски језик, простирале су се хрватске земље. То је тако једностврно. Значи, хрватски се говорио у Загорју – пределу од Загреба до словеначке и мађарске границе. Ако су људи из тог краја, пред најездом Турака, побегли у Аустрију, Мађарску и Словачку, онда су то били Хрвати. А ако су пред Турцима побегли становници: Далмације, Херцеговине, Босне, Лике, Кордуна, Баније, Славоније, Срема, Бачке – где се говорио српски језик, онда су то били Срби.

Непобитна је чињеница да у Аустрију, Мађарску и Словачку стижу избеглице које говоре српским језиком и избеглице које говоре хрватским језиком. То ће забележити данашњи хрватски историчари, али ће написати да то нису језици, него да су то „штокавски дијалект“ и „кајкавски дијалект“. Но, то нас неће збунити – знамо да је први – српски, а други – хрватски језик. Неће нико моћи да нас увере да су Срби говорили „кајкавским дијалектом“. Не говоре га ни данас – без обзира да ли су припадници православне, католичке или исламске вере.

Но, као што су филолози правили збрку, проглашавајући српски језик једним дијалектом, а хрватски језик другим дијалектом, тако су и историчари у Југославији, стално, српске земље проглашавали хрватским – поводећи се за чињеницом да је југословенски владар, кнез Павле Карађорђевић, под притиском нацистичке Немачке и

фашистичке Италије (1939), српске земље: Славонију, Далмацију, Дубровник, Лику, Кордун, Банију, Срем, делове Херцеговине и делове Босне ујединио са Загорјем и прогласио аутономну Бановину Хрватску у Југославији. После овог догађаја, југословенска историографија је ове матичне српске земље почела обележавати као хрватске, кривотворећи да су на њима, и у Средњем веку, живели Хрвати. Тако ће и то померање Срба из ових крајева (под терором Турака) означавати као померање Хрвата. Због тога ће ти Срби (прогнани од Турака) у Аустрију, Мађарску и Словачку бити проглашени „Градишћанским Хрватима“.

СТАРОСЕДОЦИ СРЕМА, СЛАВОНИЈЕ И БАРАЊЕ СУ СРБИ

Ни данашњи српски историчари не могу да се ослободе заблуде - да Србе Средњег века, проглашавају Хрватима, а српске средњевековне земље: Срем, Славонију и Барању хрватским земљама. Чине то иако мађарски, аустријски и ватикански извори ту налазе само Србе правослвне вере. Зато што нису били католици, Ватикан ће, с католичким државама, кад год му околности буду погодне, да Србе у овим покрајинама католички, или унијати. Да видимо то на примеру католичења Срба у Панонији у 13. столећу – много пре турских освајања. Забележио је то историчар др Славко Гавриловић. Срби у Срему, Славонији и Барањи су трпели од католичких држава све оно што и православни Срби у Босни. Проглашени су: јеретицима, шизматицима, или богумилима. И једни и други су сматрани нехришћанима и приморавани су да прихвате католичанство. Др Гавриловић, то страдање православних Срба у Панонији, овако описује (мада понекад напише – Словени, уместо Срби, како су то, на штету Срба, чинили и други историчари у Југославији):

„Над словенско-православно становништво у панонском простору, надвила се опасност од унијаћења и покатоличавања већ у првој половици 13. века. У то време, 1229. године, папа Гргур Девети је затражио од сремског католичког бискупа Јована, сина угарске краљице Маргарете, ако у Срему постоји какав православно - 'шизматички' владика, да и њега и све становништво приведе у крило Католичке цркве, пошто је 'за славу апостолске столице одвише потребно да се Словени и Грци... Божјој служби и црквеним тајнама обраћају, колико је год могуће на латински обред и у покорност римске цркве'. Тим путем, пошле су и друге папе, а и угарски краљеви пре турске инвазије на своје земље (папа Јован Дванаести, краљ Карло Роберт, краљ Лајош Велики), па је, у том циљу, 1438. године, у Срем и источну Славонију, упућен папски инквизитор – да из њих прогони Србе 'шизматике', или да их преведе у католичку веру. Но, већ и пре тога, 1376. године, у Печујску, Калочку и Чанадску бискупију, из Босне су упућени фрањевци који ће и тада, а нарочито после одласка Турака из Мађарске, поткрај 17. века, здушно радити на превођењу православних у католичку веру“.¹

Овде видимо да је папа наредио да се Срби православне вере у Срему и Славонији прогоне у 13. столећу, па је неразумно српско православно становништво у Панонији сматрати за дошљаке – пристигле у некаквим каснијим сеобама с Балкана. Овај историјски извор не даје за право хрватским историчарима да тврде да су „Градишћански Хрвати“ стигли у Аустрију, Мађарску и Словачку из Срема и Славоније у 16. столећу, јер су из ових крајева тамо могли да оду само Срби – без обзира да ли је неко од њих био унијат, или католик.

Значи, православни Срби су у Средњем веку живели у Славонији, у Срему, па и у Барањи. Барања је тада захватала веће пределе, него данас - с десне стране Дунава. Ове три покрајине су некад биле у саставу Угарске, некад у саставу Србије –

¹ Славко Гавриловић: „Из историје Срба у Хрватској, Славонији и Угарској од 15. до 19. века“, Београд, „Филип Вишњић“, 1993, стр. 28.

наизменично, све до распарчавања српске државе после смрти цара Душана Немањића. За Славонију, Срем и Барању су ратовале Угарска и Србија у време краља Милутина, краља Стефана Дечанског и цара Душана Немањића. Граница се мењала – у време Милутина су Угри освајали Мачву, а Срби су, у време цара Душана, северну границу Србије померили до Печуја.

Ево једног записа, заснованог на мађарским изворима, о Славонији и Срему у Србији из времена краља Драгутина. За ове области, да би их вратио у Србију, ратује против Угарске краљ Милутин. У том моменту, српско становништво Славоније, Срема и Барање подиже устанак против угарског краља и устаници се прикључују српској војсци краља Милутина. Центар српске побуне је у Вуковару:

„Кад је Милутин, краљ Србије, утврдио своју државу према Грчкој, хтео је да уреди и северну границу. На сваки начин, хтео је да потражи наслеђне земље синовца свога Владислава, сина Драгутинова, а то беше херцештво Славонија. Пошто је Карло 1319. године освојио Мачву с Београдом и тамо се утврдио, Милутин је продро у земљу између Саве и Драве, тј. у Славонију и Срем. Као што смо видели, земља између Драве и Дунава, била је у тесној вези са Славонијом, куда је провалила у овај мах војска српскога краља, зато се овај нападај Милутинов осети живо и у тој земљи! У Вуковској жупанији, која беше најближи сусед Барањи, одмах при нападају војске српскога краља Милутина, букнуо је устанак, који се распростро на целу Славонију, па је пренесен и у Барању. Овај устанак је био у корист српског краља Милутина“.²

У овом рату, победници су били Угри, па су освојили српску Славонију, Барању и Срем, отевши Србији и Мачву.

Вође српске побуне су се повукле са српском војском у Србију, а угарски краљ Карло им је одузео племићка имања. Онима чија је кривица за устанак и савезништво с краљем Милутином била мања, оставио је поседе и опростио им издају Угарске. Барањској породици Дионизија Клета (или Келеда), угарски краљ је, због побуне, одузео сва имања. О томе пише Стеван Михаљчић:

„На послетку, синови Дионизијеви пређоше на ону страну Саве и присташе уз шизматичког краља Србије Уроша (Милутина), највећег противника нашег и краљевства нашег и с множином његовог шизматичког племена, с истим Урошем (Милутином) краљем, наше краљевство – исти синови Дионисија изненада нападоше на страшну срамоту величанства и штету нашег краљевства, убијајући, одводише ћери и синове многе... Због овог се од синова Дионизијевих одузимају сва добра, ма где она била“.³

Овај податак о православном српском становништву у Барањи почетком 14. столећа је од изузетног значаја („с множином његовог шизматичког племена“), јер нам он оспорава два фалсификата у званичној српској (југословенској) историји:

1. да је у овим крајевима, пре турских освајања, живео хрватски народ и
2. да су овде Срби дошли тек после турских освајања српских земаља на Балкану и Великом сеобом под патријархом Чарнојевићем - крајем 17. столећа.

Да су у Барањи живели православни Срби сведочи и документ угарског краља Карла, у којем су чисто српска православна имена. Карло је помиловао и опростио српским старешинама противмађарску побуну и савезништво с краљем Милутином. Побуна је захватила и Печуј. Данас је овај град у Мађарској, па то упућује на податак

² Стеван Михаљчић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991, стр. 120.

³ Стеван Михаљчић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991, стр. 121.

да је Барања некад захватала и пределе северно од успостављене југословенско-мађарске границе после Првог светског рата:

„У вези с побуном у Барањи и на југу Угарске, издао је краљ Карло диплому 1324. године, у којој је помиловао ове невернике: Јована, Петра, Павла и Пушу – племиће из Печуја, Бенедикта реченог Веу из Батора, Николу сина Абе од Сцењеша, Николу великог и Андрију сина Павлова од Самсона, Ђорђа сина Алексе од Пристаркози, који су служили синовима Лотаровим (отац Дионисја Клета).⁴

Све је јасно. Нема речи о Хрватима у Барањи. Ако је део овог становништва у 16. столећу побегао из Барање до Градишћа у Аустрији, онда су то могли бити само потомци ових православних Срба.

Политичке прилике у Срему, Славонији и Барањи су се промениле у време Милутиновог унука – цара Душана Немањића. Угарски краљ Карло је намеравао освајати нове земље у Србији, верујући да ће у томе успети – као што му је успело да загосподари Сремом, Славонијом и Мачвом. Овако се завршио рат између Србије и Угарске – у време цара Душана:

„Карло је мислио да је дошло време разрачуна са Србима. На то га је особито подстицао папа, називајући га заштитником католичанства, коме је дужност уништити шизматике (ево, шизматици и у Србији, као и у Босни, СЈ). Рачунајући с младошћу Душановом и на његов рат с Грчком, хтеде Карло да прошири Мачву, на штету Србије. У мају или јуну 1335. године, провали његова војска у Србију. Душан изненада начини мир с Грцима и крене на север своје државе. Тек беше стигао до Жиче, а на војску угарску навали 'страх и трепет', тако да сва војска појури натраг преко Саве, без да је тамо за прелаз ишта спремног имала: те се велики део војске подави. Ово изненадно бекство Карлове војске, повуче собом војску Душанову и она провали у земље угарске међу Савом и Дунавом. Душан: 'рат на Саву и до Истрије (Драве, СЈ) пренесе, и добро му пође посао и целим тим пределом завлада'... Докле се простирала у овај мах власт Душанова, тешко је одредити... Посланица папе Бенедикта од 1339. године, казују нам да су се у Угарској опет побунила племена и пристала уз Душана“.⁵

Овај угарско-српски рат сведочи да су становници од Саве до Печуја и тада били православне вере, јер је у мађарским документима забележено да су пре побуне и Душановог заузимања Срема, Славоније и Барање, православни становници пристали да признају папу за верског поглавара, па су сад (под заштитом цара Душана) од тога одустали:

„Краљ угарски се морао непрестано борити против неких, који су се најпре заветовали цркви (на унију), али су после одступили од ње. Побуна у корист Душана је била у пределу где је унија већ изречена и народ тој унији неверан постао. Таква унија је проглашена била на територији Сремске и Печујске дијацезе. Бискупије те су се пружале на територији Срема и Славоније, Барање, Толне и Шимега, те је, према томе, и буна у корист Душана била на тој територији... Према овом, буна је била опет на оном територију, на којем ју још за време Милутина и Уроша Трећег (Стефана Дечанског) подигоше Ихон и синови

---

⁴ Стеван Михалцић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991, стр. 122.

⁵ Стеван Михалцић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991, стр. 122-123.

Дионисија, сина Лотарева. Овај рат с Душаном није завршио краљ Карло, јер он умре 16. јуна 1342. године. Рат је и даље беснио на југу Угарске“.⁶

Да су Срби живели и у другим деловима тадашње Барање, сведоче мађарска средњовековна документа. Биће изненађења у томе, јер у њима су записани подаци о православним Србима у насељима око мађарског језера Балатона, које је на домаку данашње хрватске границе. У Стоном Београду је била и обласна престоница Барање. Но, овог пута, посветићемо пажњу мађарском документу о крађи рибе из рибњака једног манастира код Мохача – то су учинили Срби из Мохача и околних српских села. Погледајмо њихова имена:

„1313. године, Сексардски манастир брани се од нападаја на своје рибњаке код Мохача. Оптужени су: Михајло син Петка из Сеигера, Владислав син Стевана из Секбаша, Вид из Мајша, Павле син Перунке из Себевола, Никола из Богдаше, Маук син Гаталов из Гате, Михајло из Мишљена. Ово су били људи из Мохача или околине, који су манастирски риболов отимали“.⁷

Прота Стеван Михалцић је прикупио изврсну документацију о српским насељима уз Дунав и Драву у Средњем веку, у Угарској. То је успео, јер је у Првом светском рату био задужен за неке архивске и музејске послове. Претходно је био у концентрационом логору за Србе, па га је један мађарски официр, видевши да је прота Стеван веома образован, задужио за архивске послове. Тако ће Стеван обелоданити да је српска Војне Крајине успостављена у Угарској у 15. столећу (онаква какву знамо у Аустрији од 1630). Значи, у Угарској су православни Срби ослобођени феудалних пореза, с обавезом да чувају угарске границе. На основу ове прве Војне Крајине, поред других угарских докумената да су Срби староседеоци у Барањи, Срему и Славонији. Угарски краљ им је постављао за вође племиће из Србије – избегле после турске окупације Србије:

„После смрти Владислава (Посмрче), дође на угарски престо Матија, син Сибињанин Јанка. Српски великаши избегаше турској сили и дођоше овамо, где их краљ Матија свесрдно прими, рачунајући с њиховом снагом, војничком вештином и великим угледом њиховим на Балкану. Међу њима беху Јакшићи, кнез Павле (назван Кињижи), Змај Вук Бранковић, унук Ђурђев, коме призна краљ и титулу деспота српског 1471. године. Заслуге Змај Деспота Вука беху големе, те га краљ обасипаше својом милошћу. Његова војска састављена од Срба чинила је чуда од јунаштва по Аустрији и Чешкој. Највише је важило јунаштво његово и његове војске при освајању Беча. Деспот имађаше и своју флоту на Дунаву, заповедник јој је био кнез Павле (Кињижи). Ова флота, такође, српском војском поседнута, чинила је краљу велике услуге. Столица деспотова је била у Сланкамену, који је, од то доба, остао као главна станица шајкаша на доњем Дунаву... Положај Змај деспота Вука, као признатог деспота српског у Угарској, био је његовим услугама краљу, његовим угледом у народу и његовим породичним везама учвршћен... Сва посада шајкашке флоте беху Срби, а тако исто и војска, која је по суву пратила флоту. Момци за ову војску беху регрутовани из Срба настањених уз Дунав и Драву, где су биле и главне станице шајкашке. На простору о којем говоримо на десној обали Дунава, беху станице: Вершмарт (данас Змајевац), где и данас постоји место Рацокреве (Рашко Пристаниште), затим више горе станица код Бате, на утоку воде Шара у Дунав, код Толне, код Дунафелдвара (Землен), а пристаниште и зимовница главна код

⁶ Стеван Михалцић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991, стр. 123-124.

⁷ Стеван Михалцић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991, стр. 127.

Ковина на Чепељској ади (на Марсиглијевој мапи: Ковинска ада инсула). Станице на Драви беху: Осек, Шиклуш, Домбо. На овим станицама беху јака српска насеља, која су давала нужну послугу лађама у свако доба, као и појачање војној снази на лађама. На тим станицама су се градиле нове лађе, а старе оправљане, јер је ту било људи, који су тај посао разумевали, а и то су били Срби. Ови становници Срби сачињавали су за себе слободно војничко друштво, независно од жупанијских власти, а стојали су свугде под власти српских деспота, који су с почетка били или баш поседници тих лађа, или њихови заповедници. Сланкамен беше главно место шајкаша за време деспота Вука, Шиклуш беше главно место шајкаша за време Стевана Штиљановића. Кад су већ Турци притисли доње крајеве, пренело се и заповедништво у Коморан, у Словачкој. Угарски сабори су често протестовали против изузетног стања шајкаша, који не потпадаху нити под жупаније, нити под генерале“.⁸

О стараседлаштву Срба у Мађарској, сведоче и српски православни храмови. Прота Стеван Михалцић је записао и време њихове градње – било је то од 11. до 17. столећа: Печ-Варадин – 1093. године, Света Андреја – 1221. године, Пљеш – 1184. године, Батина – 1093. године, Брана – 1093. године, Секудвар – 1142. године, итд.⁹

Мађарски картограф Јанош Саски Томка (1700-1762) је творац првог мађарског атласа. У њему је прецизно илустрована мапа Славоније и Барање. Без икаквих резерви, написао је да су ове две области насељене: Словенским Србима. Свакако, у то време етничка припадност становништва није зависила од вероисповести, па су се Словенским Србима сматрали: и православни, и унијати, и католици. Сви су говорили српским језиком, нико хрватским („кајкавским дијалектом“).¹⁰

Тако описује становнике Славоније (као Србе) и саветник аустријске царице Марије Терезије, наводећи да су они неунијати (православни) и унијати (они православни који признају римског папу за свог поглавара). Но, да поновимо, и једни и други говоре српским језиком. Ево Бартенштајновог сведочанства о Србима у Славонији. Реч је, заиста, о Србима, јер је своју књигу, из које узимамо запис, посветио само Србима. У овом случају, он сведочи да се ствара верски шав у српском националном ткиву и наводи да су се Вараждинци и Земунци најуспешније одупрли унијаћењу:

„Још се једна разлика појављује код граничара – у том, што су једни од њих унијати, други, пак, нису. У ове последње (православне, СЈ) броје се особито Вараждинци у Славонији и становници у Земунском срезу, а насупротив – остатак је мешовит; и у Градишчанском срезу, наћи ћеш далеко више унијата, него ли неунијата“.¹¹

Бартештајн се осврнуо и на староседеоце Хрватске, поред староседелаца Славоније – имао је у виду време турских упада у 16. столећу. Каже да су и у Краљевини Хрватској (административна покрајина у Угарској) живели православни Срби, које он (сходно тадашњим правилима) зове Грцима и Власима. Истиче да су они, у угарској војсци, успорили турска освајања у Славонији и зато су их угарски краљеви даровали посебним правима - привилегијама:

⁸ Стеван Михалцић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991, стр. 171-172.

⁹ Стеван Михалцић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991.

¹⁰ Слободан Јарчевић: „Историјске скривалице“, прва књига, Београд, ИПА „Мирослав“, 2002, стр. 103.

¹¹ Јохан Кристијан фон Бартенштајн: „Кратак извештај о стању расејаног многобројног Илирског народа по Царским и Краљевским наследничким земљама“, Беч, Штампарија Јерменског манастира, 1866, стр. 33.

„А већ су цар Рудолф Други и цар Матија, као краљеви од Угарске, нашли право (признајући да су Грци или Власи, који у оним крајевима станују, обадвема краљевинама: Славонији и Хрватској, итекако помогли тиме што су Турке задржали од даљег упадања у ону прву), да им најснажније осигурају уживање свега онога што су год за њихова доба имали, ако би то лежало у једној или у другој од ових двеју краљевина“.¹²

Те привилегије православним српским граничарима у Угарској ће се ширити. Тако је наследник Матије Корвина, краљ Ладислав Други, 1495. године, привилегије, с православних граничара, пренео на све православне Србе у Угарској, без обзира у којој покрајини живе:

„Да се од сада, па у напредак не узима од тих Расцијана, Рутена, Влаха и других шизматика 'ма на којој год земљи хиршћана седели они' баш никаква десетка“.¹³

Ове угарске привилегије православним Србима ће преузети Аустрија и оне ће се претворити у Српски устав у Аустрији 1630. године (Statuta Valahorum). Но, најважнија је, за наше истраживање, чињеница да ове угарске привилегије показују да су староседеоци Паноније, пре турских освајања, православни Срби.

Шта више рећи о средњовековним становницима Срема, Славоније и Барање? Били су Срби, па ако су хрватски историчари утврдили да су неке породице ових Срба населиле делове данашње Аустрије, немају право да их зову Хрватима – „Градишћанским Хрватима“.

ПОЧЕТКАК 18. СТОЛЕЋА - СВИ ЖИТЕЉИ БАЧКЕ СУ ПРАВОСЛАВНИ СРБИ

Саветник аустријске царице Марије Терезије, гроф Јохан Кристијан фон Бартенштајн је објавио књигу о Србима свог времена – 18. столеће. Пишући о Бачкој (Великом-Вараду), каже да је насељена православним Србима. Очигледно, тад још нису били покатоличени Шокци и Буњевци, које данас многи желе да прикажу за припаднике хрватске нације, мада (ни први, ни други) не говоре хрватским језиком („кајкавским дијалектом“). Пошто нам представља време кад је Панонија ослобођена од Турака, сведочи да су се Срби Бачке подигли на противтурски устанак и да су се жестоко тукли с турском војском и војском мађарског племића Текелија, који је био турски савезник. Као и остали тадашњи писци, Бартенштајн Србе ословљава изразом „неунијати“. Значи, православни верници, који не признају римског папу за црквеног поглавара. Ево Бартенштајновог записа о Србима Бачке почетком 18. столећа, где износи драгоцен податак – у Бачкој, тада, није било католичких храмова:

„Такође су помоћу неунијата истерани Турци из Великог-Варада и простране Бихарске жупаније; место да су се тамошњи калвини с Текелијем држали, а тамо није било скоро ниједног католика, зато, дакле, тек после неколико година, поставиће цар Леополд Први, у тамошњој врло богатој епархији, латинског бишкупа“.¹⁴

Бартенштајн обавештава да је у Бачкој тек 1723. године било нешто мало католика. Каже да сви не би напунили Саборну цркву у Суботици, па је то бринуло аустријског цара:

¹² Јохан Кристијан фон Бартенштајн: „Кратак извештај о стању расејаног многобројног Илирског народа по Царским и Краљевским наследничким земљама“, Беч, Штампарија Јерменског манастира, 1866, стр. 54.

¹³ Јохан Кристијан фон Бартенштајн: „Кратак извештај о стању расејаног многобројног Илирског народа по Царским и Краљевским наследничким земљама“, Беч, Штампарија Јерменског манастира, 1866, стр. 8.

¹⁴ Јохан Кристијан фон Бартенштајн: „Кратак извештај о стању расејаног многобројног Илирског народа по Царским и Краљевским наследничким земљама“, Беч, Штампарија Јерменског манастира, 1866, стр. 14.

„Цар је, дакле, међу осталим, о том размишљао – како је у пространој Велико-варадској дијацези, која по простору своје, отприлике, неће много мања бити од целе земље Аустрије (Архихерцеговине) испод Енса, број католичких становника врло мален и како су, осим Дома (Саборне цркве), који је после велелепно подигнут, али се ни близу не може напунити овим католичким становницима, само још две самцате католичке парохije“.¹⁵

Ово је драгоцено сведочанство грофа Бартенштајна. Пише да почетком 18. столећа у Бачкој нема католика, што значи да тада нису били покатоличени Шокци и Буњевци и да ће то уследити (и уз мађаризацију Срба свих вера) око средине 18. столећа, кад ће Марија Терезија досељавати у Панонију Немце и Словаке, а од многих Срба захтевати да католиче своју децу – друкчије нису могли похађати школу. Уз католичење, давана су им и мађарска имена. Наравно, католичење је у 18. столећу текло, али су мађарске власти покатоличене Србе и даље ословљавали истим етничким именом – били су и даље Раци (Срби). Никома није падало на памет да их зове Хрватима, јер Аустрија тада није планирала да хрватску нацију искористи против православних Срба – на тај корак ће се одлучити у деветнаестом столећу. Шокце, Буњевце и друге покатоличене Србе, мађарски документи бележе као Раце. Срећом, из тих докумената се види да им је језик био исти – српски. Тако ће Срби користити свој језик и у православним и у католичким црквама. То се види у записницима о заклинању кметова - да ће служити својим спахијама (племству – власницима земље), па нема основа у тврдњи југословенске историографије да су ти католици хрватске националности. Да су били Хрвати, онда би заклетва хрватских кметова била прописана на хрватском језику („кајкавском дијалекту“ – како хрватски језик, погрешно, обележава југословенска филологија):

„За полагање заклетве верности, прописана је формула: I на мађарском, II германском, III на расцианском: за католике и IV: за шизматике (православне).

За Расциане католике гласи: 'Mi po imenu Svetloga Evgenusa Hercega od Sabandie kokti našega Milostivoga zemaljskoga Gospodina Vekovični kmeti aliti jabadi i njegovi zemlji Selanski Knezove i Birove da sva zla na nas znosena dila od nas odvergnemo, tako zaklinjemo se na jednoga Živoga Boga i na sveto Trojstvo, Oca, Sina i Duha svetoga, jednoga pravoga Boga, na Blaženu Devicu Mariju, Majku Božiju, na sve svece i svetice Božije da mi kakti verni Sluge (et cetera ut supra)'.¹⁵

За Расциане шизматике: 'Mi po imenu, Svetloga Evgenusa Hercega jobadi zaklinjemo se: Tako nam Svete Trojice, Oca, Sina i Svetoga Duha, jednoga Boga, kji je stvorio nebo, zemlju i sve nas koji smo na zemlji i tako nam prečiste matere Božije Bogorodice Device Marije i tako nam Svetoga Arhangela Mihaila, tako nam Svetoga Apostola Petra i Pavla i tak nam Svetoga Velikoga Nikolaja i Svetoga Velkomučenika Georia i tako nam naših krsnih slava, koje slavimo, molimo da nam pomognu i tako nam svih svetaca i svetica Božiji, koje verujemo i molimo i tako nam naše vere Rištjanske, koju verujemo, tako nam posta, koji postimo i tako nam časnoga krsta, kojim se krstimo i tako nam Svetoga Evangelia, koje verujemo, da mi kakti verne sluge Svetloga Hercega u svakom dugovanju verni i podložne kmetove aliti jobadi (kmetovi,

---

¹⁵ Јохан Кристијан фон Бартенштајн: „Кратак извештај о стању расејаног многобројног Илирског народа по Царским и Краљевским наследничким земљама“, Беч, Штампарија Јерменског манастира, 1866, стр. 49.

SJ) želimo biti, svagdar sve naše dažbine ob služivati i kako Svetloga Hercega, onako i od njega naredenje i najmanje oficire aliti poglavare poštovati...’ (итд)“.¹⁶

Да не бисмо помислили да је све ово српско православно и католичко становништво у Бачкој пореклом из Србије и Босне, како многи мисле – верујући да су сви Срби у Панонији дошли с Балкана, бежећи од Турака, а да је највећи број стигао у време Велике сеобе патријарха Чарнојевића, разувериће нас Бартенштајн. Пише да је цар Леополд Први одлучио да се новчано помогну све породице које су дошле с патријархом Арсенијем Чарнојевићем, а да се осталим Србима (староседеоцима) укину све привилегије. Но, одређена комисија је покушала уручити новчану помоћ придошлим породицама, али их није пронашла. Обавестила је цара да су се новодошли Срби изгубили у „српском мору од Трста до Трансилваније“, па је новац планиран за њих остао у царском трезору.¹⁷

О староседелаштву православних Срба у Бачкој, и оном у Срему и Славонији, сведочио је лично аустријски цар Леополд Други. Он је изрекао ову истину, обраћајући се хрватским политичарима 1790. године. Тад су Хрвати тражили да се Срби Крајишници подведу под надлежност Хрватског сабора у Загребу, чиме би им се укинула самоуправа – гарантована Српским уставом из 1630. године. Леополд Други је одговорио да се хрватски захтев одбија, јер Сабор не може да има надлежност над народом који је староседелачки у све три области. Погледајмо царево образложење – изричит је да највише права на ове три покрајине имају Срби:

„Што се Мене тиче, држим да је српски народ, и пре рата с Турцима, живео у Срему, Славноји и Бачкој, а приликом рата, једнодушно, у поновном освајању истих предела, учествовао, те и сад тамо живи, па да, стога, на те земље и највише права има“.¹⁸

Промену верске и етничке слике Бачке ће Марија Терезија постићи и пресељавањем Срба у Банат. Чинила је то под изговором да граничарска служба у Бачкој више нема сврхе, јер ће се она успоставити само на Дунаву и Сави – на аустријско-турској граници. Тако су граничари из Аде упућени у банатска насеља: Крстур, Тервари, Мокрин, Сентеш, Ловрин, Кикинду, Велике и Мале Галади, Велики Уздин, Меленце, Бечеј, Перлез и друга. Старешине српске за ово пресељење су били: оберкапетан Гаврило Новаковић и вицеоберкапетан Лазар Поповић.¹⁹ И по именима старешина, види се да су у питању бачки Срби православне вере.

Неоспорно је да су Срби из Бачке, пресељењем у Банат, остали Срби. Па тако, у случају да су неки од тих бачванских Срба, у 16. столећу, одселили у предео Градишћа у Аустрији, нису променили своју националну (српску) припадност – нису могли постати Хрвати („Градишћански Хрвати“).

ДАЛМАЦИЈА ЈЕ СРПСКА ЗЕМЉА

Србин католик Лујо Бакотић је, пишући о српском народу, устао против кроатизације Срба - које траје од времена средњевековних држава: Млетачке Републике, Угарске и Аустрији, уз каснију помоћ: Турске, Француске, Енглеске и Немачке. Ретки су били католици пре Другог светског рата који су признавали да су

¹⁶ Стеван Михалцић: „Барања од најстаријих времена до данас“, Београд, Библиотека града, 1991, стр. 377-8.

¹⁷ Јохан Кристијан фон Бартенштајн: „Кратак извештај о стању расејаног многобројног Илирског народа по Царским и Краљевским наследничким земљама“, Беч, Штампарија Јерменског манастира, 1866, стр. 26.

¹⁸ Псуњски: „Хрвати, у светлу историјске истине“, Београд, 1944.

¹⁹ Др Душан Ј. Поповић: „Срби у Банату до краја осамнаестог века“, Београд, САН, 1955, стр. 65. и 66.

Срби. Лујо Бакотић је то храбро истицао и уверавао проверене и кроатизоване Србе да се не одричу своје историјске и етничке припадности. Упутио је поруку да су становници Макарског приморја били православни Срби у Средњем веку и да су то остали и до српског устанка (1682-1684), кад је турско господство у Далмацији окончано. Ево како је то, до сада узалудно, објашњавао Макаранима:

„У чисто народном погледу, ми смо водили рачуна о чињеници да су Срби били Срби и још пре него што су примили хришћанство. Истицали смо, између осталог, да је Макарско приморје било српско и живело као српска Неретванска област – у склопу немањихке државе. Неретванска област, која је, као скоро самостална држава, ратовала против Млетачке Републике, била је позната под именом Паганије, а њено становништво, италијански историчар и свештеник Фарлати назива 'свирепим и немилосрдним српским именом'. Талијана Фарлатија је болело то што су Неретљани, више пута, потукли Млечиће на мору. Кад су Неретљани примили хришћанство, примили су га од Истока и постали су православни, а после оснивања Српске самосталне цркве, били су припадници те цркве. Покатоличила их, тек касније, Млетачка Република. И сам фрањевац отац Анте Лулић из Макарске, у свом делу о Макарском приморју, пише да су, око године 872, 'сви они Срби који су настањени у Макарском приморју и у његовим варошима, па и на обалама Неретве, примили хришћанство и да су их крстили калуђери послати из Цариграда“.²⁰

Описујући феномен превођења православних Срба у Хрвате (уз претходно католичјење) у Далмацији, Херцеговини и Босни, српски књижевник и новинар Јово Бајић пише и о православним Србима у Макарском приморју, у Средњем веку. Позива се на истраживање Мирослава Алачевића („Опис града Макарске“, Сплит, 1890, стр. 8. и 9) и на друге истраживаче Далмације:

„Он је (Алачевић) указивао да је у библиотекама и архивама манастира у Макарском приморју било доста старих непрочитаних књига и вредних предмета, који сведоче о добу када је становништво ових крајева исповедало православну веру. Један од најпознатијих римокатоличких истраживача макарског подручја друге половине деветнаестог века, и један од најпознатијих далматинских интелектуалаца тога доба, Миховил Павлиновић, написао је једном приликом: 'Прича је у пуку да су, у давне вијеке, и Пољичани били источног обреда, као што је и добар дио далматинских Загораца'. Ове тврдње су понављали још неки римокатолички писци, као што су фра Анте Лулић и дон Јаков Боглић, који су за далматинске римокатолике говорили да су то Срби – који су примили католичку веру“.²¹

Далмацију, југословенска историографија представља за најтипичнију хрватску земљу, мада она то никад није била пре 20. столећа. Сви њени крајеви су, попут Макарског приморја, били, етнички и историјски, српски.

Да погледамо Стон и Пељешац.

Ратко Пасарић, Дубровчанин, уверљиво је доказао да је у Стону, до 14. столећа, постојала српска православна епископија. Набројао је епископе: Аларије, Методије, Теодосије, Никола, Сава, Јевстромије, Јован, Данило и Стеван. Податке је узео из „Споменице“ фрањевачких свештеника, писане 1394. године. У питању је организација фрањеваца - „Мала браћа“. Пасарић овако представља садржај „Споменице“:

²⁰ Лујо Бакотић: „Срби Далмације од пада Млетачке Републике до уједињења“, Београд, „Аполон ко“ – 1991, фототипско издање из 1939.

²¹ Др Зоран Милошевић: „Унија – политика Римокатоличке цркве према православним Словенима“, Београд, Институт за политичке студије, 2005, стр. 183-184.

„Даље се ту говори о градњи великог зида и тврђаве од Великог до Малог Стона, као и о томе да је стонско подручје било уступљено Дубровнику од стране српског краља и бана босанског, уз услове да Република мора задржати српске калуђере и свештенике. Проучавање наведене 'Споменице', упућује нас на то да од године 1044. није било у Стону и на Полуострву нити једног католика, него је сав народ исповедао православну веру – веру својих предака у српском Захумљу и другим областима српске земље. Према томе, падају у воду све тврдње, разних писаца, о давном католичанству стонске области и латинској епископији“.²²

Да видимо да ли су Дубровчани Срби или Хрвати.

После колонијалног инжињеринга на српским земљама (Млеци, Аустријанци, Немци) и страшног покоља српског православног становништва у Првом и Другом светском рату, Срби католици су били приморани да се изјасне за припаднике хрватске нације. То се десило и Дубровчанима у двадесетом столећу. Све до тада, они су најватреније истицали своју припадност српској нацији. То је објаснио хрватски историчар Натко Нодило, кога је красила приврженост истини. Написао је:

„У Дубровнику, ако и не од првог почетка, а оно од памтивјека, говорило се српски; говорило – како од пучана, тако од властеле; како код куће, тако у јавном животу и у опћини, а српски је био и расправни језик“.²³

Дубровачко племство, државници и грађани су истицали своје српство све до Првог светског рата, а тад је почео страховит погром над дубровачким Србима. Срби Дубровника су пострадали 1914. године. Хрватски јуришници, на челу с Никшом Свилокосим, су припремили Србима својеврсну „Кристалну ноћ“. Полупали су све у зградама српских друштава, предузећа, новина, библиотека, школа... палили су српске натписе, заставе, грбове... Упадали су и у станове угледних Срба Дубровчана. У просторијама друштва „Душан Силни“, поломили су сваки део намештаја. Слично се десило и на другим местима. А, у Дубровнику су биле и ове српске организације: Певачко друштво „Слога“ – од 1874, Дубровачко радничку друштво, Дубровачки гласбени збор, Задруга Српкиња Дубровника – од 1887, Српска дубровачка академска омладина – од 1900, Друштво „Српска зора“ – од 1901, Гимнастичко – соколско друштво „Душан Силни“ – од 1907, Матица српска – од 1909, итд. У Дубровнику се штампале ћириличне књиге и новине, у штампаријама Мате Грацића и породице Претнер. Најчувеније српске новине су биле „Дубровник“.

Дубровчани су, без резерве, изражавали ватрено српство почетком двадесетог столећа и просто је невероватно да су њихови потомци у Другом светском рату већ били убеђени да су Хрвати, не Срби. Дакле, Дубровчани су се 1901. године супротставили Ватикану, који је покушао српско-католички Завод Светог Јеронима у Риму преименовати у "Хрватски завод Светог Јеронима". Дубровчани су послали протест кардиналу Рамполију и захтевали да се српском Заводу не мења име:

"Нека се удостоји Ваша Еминенција поднијети на ноге пресветога оца Папе Лава Тринаестог изразе жалости Срба католика, житеља старе дубровачке државе, из града и околице, што је у бревуе-у који-јем се је свето-јеронимски завод престројио, било мимоиђено српско име, које по повјеснијем исправама и народнијем традицијама и обичајима у странама на које се брев односи сасвијем преовлађује".²⁴

²² Ратко Пасарић: „Српско – православно житељство западних крајева Дубровачке Републике до у 14. столеће“, Загреб, 1983.

²³ Натко Нодило: „Први летописци и давна историографија дубровачка“, Загреб, Југославенска академија знаности и умјетности“, 1883, свеска 65, стране: 92. до 128.

²⁴ Часопис "Дубровник" у Дубровнику, број од 22. септембра 1901.

Попут Дубровника, и други српски католички културни центри и друштва су се супротстављали покушају да се српски завод у Риму преименује у хрватски. То су учинили Цавтањани и други Срби католици Далмације. Тражили су да папа Пије Тринаести не мења име српском Заводу Светог Јеронима у Риму – да га не преименује у „Хрватски завод Светог Јеронима“. Јер, Завод су основали и издржавали Срби католици Дубровника. На жестоку реакцију Срба католика, папа Пије Тринаести се није усудио да промени име Заводу.

Ово је, о Србима Дубровчанима, користан податак, јер Дубровник није мењао становништво у време турских освајања. Да су у 15. столећу у Дубровнику живели Хрвати, како то кривотвори југословенска историографија, онда би Дубровчани били Хрвати и почетком двадесетог столећа – кад су писали Ватикану и наглашавали да су Срби.

У Хрватској се сва књижевност Дубровника својата, а она је само српска. Писана је на српском језику – не на хрватском. Зна се да је највећи српски песник из Дубровника Циво Гундулић. Њему је на предлог Српске дубровачке омладине подигнут споменик 1892. године – на тристогодишњицу песниковог рођења. Организатори су (Медо Пуцић, Перо Будмани и други), овим поводом, упутили писмо Јовану Ристићу – намеснику краља Србије Александра Обреновића:

„Нама Србима понос испуњава груди, кад год поменемо наш стари и толико славом овенчани Дубровник. Некада беше овај наш град први међу нашим градовима: и просветом, и трговином, и политиком, и богатством, али највише песништвом. И много већи народи нису, у оно време, имали града који би се мерио с Дубровником. Он не само себи, свом народу, него свету – даде неколико величина научничких. Али све то није пронело толико славу његову, као што га уздигнуше синови његови, познати у нашој књижевности по имену: дубровачки песници... Прва звезда на овом светлом небу, јесте Гундулић, који угледа света пре триста година, и чију тристогодишњицу свечано прослависмо и ми у Београду, при крају 1887. Рођен од Србина властелина, однегован у слободи и богатству, Гундулић се посвети науци. Из младаче душе његове, почеше се одлегати песма у стиховима, најсавршенијим оног времена. Његов песнички рад беше обилат, али се издвајху најзнатнија и најславнија два дела: 'Дубровник' и 'Осман'. У првом, слави слободу свог милог Дубровника, у 'Осману', пева песму победе крста над полумесецом и прориче бољу будућнос свом српском народу“.²⁵

Срби су живели и у осталим крајевима Далмације и о томе постоје хиљаде извора. За ову прилику ћемо одабрати неколико. Тиме ће се оспорити заморно понављање у југословенској историографији да су Турци (у 15. и 16. столећу) прогнали Хрвате из Далмације – у Италију и Аустрију, па у њу доселили Србе. Ево, узећемо за пример становништво Скрадина из 14. столећа. Тад су католичке оазе у далматинским градовима офанзивно, уз помоћ млетачке власти, одузимале православном свештенству цркве и претварале их у католичке. Зато су православни Шибенчани (Грци) позивали православне свештенике из Србије – из Скрадина, или су одлазили у своје цркве у Скрадину. О томе је податке прикупио еписком Никодим Милаш:

„Шибеничка црквена општина се спомиње за време српског цара Душана Силног, и то 1349, у вези са скрадинском црквеном општином. Скрадин је тада био српски град, и у њему се слободно исповедала православна вера. Грци Шибеника, који тада више нису имали своје цркве, долазили су у Скрадин на

---

²⁵ Слободан Јарчевић: „Историјске скривалице“ – први том, Београд, ИПА „Мирослав“, 2002, стр. 260-264.

службу Божију, а свештеници из Скрадина су одлазили у Шибеник – ради крштења православне деце и ради молитве над болесницима“.²⁶

Српско православно становништво је живело и у другим деловима Далмације – пре турских освајања. У њима је била угарска (мађарска) власт, а многа су мађарска документа из тог периода сачувана. Нека од њих предвиђају да се у српским срединама не може постављати старешина хрватске националности. То је 15. столеће. Узећемо такву законску одлуку за град Сињ и околину. У документу се прецизира да влашки (српски) суци и судије мора да обиђу два пута годишње сва влашка (српска) насеља. Без обзира на ове податке из средњовековних мађарских државних докумената, у југословенској историографији је кривотворено да је град Сињ „један од најславнијих историјских хрватских градова“. Данас, у њему, Хрвати прослављају победу српске војске над Турцима – у бици почетком 18. столећа. Наравно, хрватска историографија тумачи да је то учинила хрватска војска, без обзира што је на челу победничке војске био војвода – војни чин који никад Хрвати нису давали својим командантима. По овом угарском (мађарском) пропису (да Хрвати не могу бити старешине у Сињу и српским околним селима), можемо закључити да хрватског становништва није било у Сињу почетком 17. столећа – у време ове битке – јер Млетачка Република тада још није покатоличила православне Србе у великим деловима Далмације, западне Херцеговине и западне Босне. То ће учинити касније, а тако покатоличени Срби ће се тек у 20. столећу поистоветити с Хрватима. Значи, Хрвата није могло бити у Сињу почетком 18. столећа, јер их тамо није било ни у 15. столећу, како то пише у овом угарском (мађарском) пропису. У њему се наводе само влашка насеља, која суци и кнежеви мора да обиђу два пута годишње. Сва је срећа да овај податак узимамо из књиге хрватског историчара – иначе, у његов садржај нико (ни међу Србима) не би поверовао, да је споменут у књизи неког српског историчара:

"И да им је питање (суд, судски стол) пода Всињем (испод тврђаве у Сињу), а на њих питање да не сида ни један Хрватин (да на њиховом суду, не буде ни један Хрват), нер њих кнез и суци њих (јер је њихов кнез и суци су њихови). И да им њих кнез и суци двапут у годишћу по Власих појти по всих једино веше речених" (кнез и суци су дужни два пута годишње обићи читаво влашко насеље – "по Власих појти").²⁷

Овај драгоцен документ, на још једном месту, упућује на то да су Срби, пре турских освајања, живели на земљи где је била основана Република Српска Крајина 1991. године. И то, Срби православне вере. У документу се спомиње једна законска обавеза, која треба да се обави на Ђурђевдан (Јурјевдан), 6. маја. Срби изузетно поштују Светог Ђурђа, па је Ђурђевдан једна од најчешћих српских крсних слава. Ђурђевдан су, до ових година, прослављали и сви исламизирани Срби у Босни и Херцеговини и многи покатоличени Срби. Због тога су угарске, касније аустријске, власти уприличивале да се овог дана бирају српски кнежеви и судије, да се убире порез и организују разне свечаности. Др Нада Клаић објашњава да Власи треба на Јурјевдан да плате порез у стоци и млечним производима:

"Да има дати сваки стан (станови, или катуни – влашка сточарска насеља, или љетња пребивалишта у планинама) о Јурјевој (!) овна или овцу, а овна приходника (јагње), тер сир; а тко је толи убог, тер сира нема, а он врвчу (ситан новац), тер подимни дукат (новчано давање по "диму", порезној влашкој јединици – по кући), по њих по закону седамдесет и четири боланче (цетински власи обрачунавали су дукат друкчије, него што је то било у далматинским градовима. Дукат, по њиховом рачуну,

²⁶ Никодим Милаш: „Православна Далмација“, Београд, „Сфаурис“, 1989.

²⁷ Проф. др Нада Клаић: „Извори за хрватску повијест до 1526“, Загреб, „Школска књига“, 1972, стр. 280.

има 74 боланче и плаћа га онај тко има најмање: "кљусе и тредесет брера"), тко има кљусе и тредесет брера..."²⁸

Сва средњевековна документа упућују да су у Далмацији становници Срби. О српском становништву у Далмацији и Босни, сведочи и један трговачки уговор босанског краља и кнеза Николе Трогираина (1449). Наводи га хрватска историчарка др Нада Клаић – као документ хрватске историје, мада босански краљ уписује у уговору да су му сви поданици – Срби, и у Босни и у Далмацији (Приморју). Погледајмо:

"Милостиу Божјом, Ми господин Штефан Томаш Краљ Срблем: Босни, Приморју и к тому, дамо видити всакому човјеку коју се подоба и прет кога лице приде ов наш отворен лист' с нашом' печатју вероватном, како пред' краљевства Ми муж' вазможни кнез Никола Трогираин, дикари (цариник, СЈ) Сењски, начини с нами да има прибавати у нашем' краљевству за нашега слугу и учинити с нами опћено тргованије..."²⁹

А да су становници Далмације у Средњем веку Срби, види се и у повељи Дубровчанима босанског краља Стефана (Стипана) Остојића. У њој се говори о становницима две државне области краљевине Котроманића: Далмација (Приморје) и Босна. Повеља је писана у Сутиски, 4. децембра 1419:

"Стипану Остојићу, 'краљу Србљем, Босни и приморским странам', било је добро познато 'вирно поработаније' (служба) властеле града Дубровника његовим родитељима и дедовима. И кад му дођоше поклицари 'опћине Дубровника', па га 'многумилно' замолише да им потврди оно што им дароваше његове војводе Сандаљ и Петар Павловић – 'жупу конављаску' и 'град Сокол у њој' – краљ Стипан одржа 'свит' (савет) с краљицом Кујавом и са својом одабраном властелом, па 'благослови и потврди 'за сва времена овај поклон граду Дубровнику'.³⁰

Треба да знамо да Турци нису успели да овладају свим јадранским обалним насељима, по чему можемо судити да из њих становништво није побегло у Италију, или Аустрију. Оно је остало с истоветном ентичком структуром све до краја 17. столећа, кад су Срби ослободили Далмацију од Турака. А тада, у другој половини 17. столећа, већински становници Шибеника су били православни Срби. О томе је податке оставио спомињани прота Никодим Милаш. И према њима се може закључити да су устаници против Турака у Далмацији (1682 – 1684) били само православни Срби, с нешто добровољаца Срба католика из Дубровника:

"У ово је вријеме сасвијем била уређена православна црквена општина шибеничка. Уз честитога шибеничког пароха Кирила Габријела, налазио се као капелан од 1676. године крчки калуђер Никодим Бусовић (Шибенчанин). Многобројна је била тада шибеничка општина, те су бивала, уз пароха, по два капелана, редовно Срби, јер је велика већина општинара била српске народности. Разна правила, која су дотле издавана била, већим дијелом од политичке власти, нијесу задовољавала општинаре и била су поводом честих спорова у самој општини. Услијед односне молбе, да би општинарима само саставили свој црквено-општински правилник, шибенички кнез Ђампаоло Фошкарини дозволи то општинарима, који тај правилник 25. априла 1679. године и саставе... У правилнику овом, забиљежени су на српском језику будући дворани: Вулета

²⁸ Проф. др Нада Клаић: „Извори за хрватску повијест до 1526“, Загреб, „Школска књига“, 1972, стр. 280.

²⁹ Проф. др Нада Клаић: "Извори за хрватску повијест до 1526", Загреб, "Школска књига", 1972, стр. 287.

³⁰ Историјски архив Београда: "Поглед у нашу прошлост – документи приморских архива од 10. до 19. века", Београд, 1957, стр. 26.

Бусовић, Филип Рајчевић, Тома Павковић, Милија Вулиновић, Михаило Миљевац и Глиго Зубићевић".³¹

Како се види, правилник општински у Шибенику је писан на српском језику и ћирилицом, у 17. столећу. У Задру су се локални закони писали на српском језику и ћирилицом и раније – 1647. године, у време Кандијског рата, па нема места тумачењу да је приобално становништво Далмације било ишта друго до српско, и у Средњем веку и у тек минулим столећима.³²

То средњевековно српско становништво Далмације и Црне Горе, у великом проценту ће покатоличити Млетачка Република и Аустрија, или поунијатити, па ће тако потомци православних Срба у Далмацији и на отоцима бити обманути да су Хрвати. Податке о превођењу православних Срба у унијате, касније у римокатолике, између 1831 и 1836, оставио нам је Владимир Стојанчевић. Он ће забележити како су унијаћени Срби у Врлици и у Дрнишком срезу: **"само у Врлици, прешло је у Грко-католичку цркву четрдесет и два лица. Нових десет лица је прешло у Унију у Баљцима, почетком 1835, када је ово подручје посетио крижевачки унијатски бискуп Гаврило Смичиклас. Освећење новоподигнутих унијатских цркава у Кричкама – најјачем унијатском центру у Далмацији – 19. фебруара 1835, затим и у Баљцима 26. фебруара, представљало је врхунац ревности и успеха унијатског покрета у Далмацији у то време, с добрим надама службених кругова аустријске провинцијалне управе да се унијаћење православних Срба настави и даље".³³**

Данас би било тешко убедити католике Врлике да су им недавни преци били православни Срби. Не схватају да стара гробља око својих насеља погрешно називају – „гробља старовираца“. Не усуђују се да признају да су ту сахрањени њихови диреткни преци православне вере – не „старе вире“, како су их учили католички попови.

Книн у Далмацији је југословенска историографија прогласила некаквим старим хрватским градом, а он је, у Средњем веку, био само српски – насељен православним верницима. У 14. столећу је већи део Далмације био у саставу Босне. Далмација је била ређе насељена, па је краљ Твртко Котроманић одлучио да у њу пресели део босанског становништва. Учинио је то 1370. године, од кад је Книн постао центар северног дела Далмације.³⁴

СРЕДЊЕВЕКОВНА БОКА ЈЕ СРПСКА

Становници Боке которске су одувек били Срби – и католици и православни, чак и у Средњем веку – пре турских освајања. Србе католике у Боки которскј је, због истицања српства, покушао да казни (анатемише) у 14. столећу поглавар Римокатоличке цркве. О томе је, још 1934, обавио историјску студију Миодраг Пурковић:

"Которани су били највећим делом католици и то добри католици. Но ипак, у колизији интереса српске државе и католичке цркве, они су махом давали предност држави и краљу - свом српском. Они су били понекад и у резистенцији према самој Курији, па и у сукобу с њом. Забележено је како су се Которани опирали да приме за епископа Серђа Болицу, јер је именовање било противно статутима града Котора. Они су апелирали на краља Стефана Дечанског (то је

³¹ Епископ Никодим Милаш: "Православна Далмација", Београд, "Сфаирос", 1989, стр.320.

³² Слободан Јарчевић: "Република Српска Крајина – државна документа", Београд, ИПА "Мирослав", 2005. године.

³³ Др Зоран Милошевић: "Унија – политика Римокатоличке цркве према православним Словенима", Београд, Институт за политичке студије, 2005, стр. 150 – 151.

³⁴ Слободан Јарчевић: „Историјске скривалице“, прва књига, стр. 109, ИПА „Мирослав“, Београд, 2002.

било 1328), коме су упутили и брата епископовог, познатог властелина Марина, ради казне. Папа је тада екскомуницирао и анатемисао Котор. Но, Котор није попустио. Тако је премештени епископ у Пуљу замолио Папу да Котор ослободи проклетства, јер му и он прашта... Ни сами католички извори не спомињу да су се Которани имали поколебати услед екскомуникације. Они су сматрали оданост својој држави и послушност својим законима важнијим од припадности вери и лојалности Папи".³⁵

Овај давни притисак Ватикана на Србе католике у Котору је само оквирни план за њихову асимилацију у Хрвате. Из неког разлога, Ватикан и западноевропске државе нису подносиле битисање народа под српским именом – ни кад су били католици. Према Србима православне вере су планирали и биолошко истребљење. Ево описа тог плана у једном стручном раду:

"Религиозна идеологија римо-католичког прозелитизма од 1941-1945. и решеност Свете Столице да је по сваку цену спроведе, представља, заправо, део вековних тежњи и покушаја унијаћења или потпуног превођења правосалвних на ову веру. Римски верски милитаризам према Правосалвној цркви добија јасне доктринарне основе од Флорентинског сабора 1439. године. Од хрватских римо-католичких теолога, Јурај Крижанић (1617/8-1683) је први заступао идеологију уније, тј. потчињења Истока Западу, заснованог на одлукама овог унијатског сабора... Током 16. и 17. века, склопљене су насилно следеће уније с православнима: 1595/6 – Брест-Литовска, 1611 – у Хрватској (Иванград, Марча, Крижевци), 1648 – Ужгордска и 1698 – у Алба-Јулији... Римо-католички прозелитизам у Хрватској осамнаестог века, био је, такође, заснован на идеологији Флорентинског сабора. Но, овог пута, теоријска основа унијатске идеологије је била политички зависна од Аустрије, и њених империјалних интереса на Балкану. У 19. веку, папе за метод унијаћења истичу официјелни култ Ђирила и Методија и та 'ђирилометодска' идеологија постаје основа римо-католичког плана унијаћења православних Словена... Што се тиче Срба, од друге половине 19. века, Хрвати постају носиоци прозелитиске политике према овом народу... Хрватски клерикални челници ове унијатске стратегије су били Фрањо Рачки и ђаковачки бискуп Јосип Јурај Штросмајер... Неуспех ове политике према Србима је био потпун, и та чињеница биће основни разлог обнове и верске патолошке омразе коју је овај народ све више навлачио на себе... Пред Други светски рат и стварање клеро-ушашке Независне Државе Хрватске, римо-католицизам се није помирио с чињеницом да су пропали сви покушаји да православне приволе на потписивање уније. Због тога, марионетска и крсташка Независна Држава Хрватска биће стављена у погон за насилно покатоличавање и уништење Срба".³⁶

Српски национални простор се, и данас, нападно сужава. Следи се садржај „Конгрегације за пропаганду вјере“, коју води Дон Бранко Збутага и његови доглавници из Котора, те „Бокешка морнарица“. У госте им се одомаћила и Хрватска телевизија, са својим јуришним програмом како је Бока „заљев хрватских светаца“, и да „сваки камен бокешки, говори хрватски“. О tempora, о mores! О, Срби католици! **Ако је у Боки било католика, то нису били Хрвати, већ Романи, Венецијанци – Италијани. А ријетки бокешки старосједиоци – Срби, шљегли са сусједних брда, примили су католичку вјеру из потребе и запослења, али се за дуго нису одрицали своје матичне нације. Свеци, које господа национални Хрвати називају „хрватским“, то нису, почев од Св. Трифона, који је овамо приспио са истока у освит 10. вијека, и по чему би он био латински светац, да није по олтару! (sic).**

³⁵ Др Војислав Шешел: "Емигрантски опус професора Лазе М. Костића – други део", Земун, "ЗИПС", 1999, стр. 94.

³⁶ Милорад Лазић: "Крсташки рат Независне Државе Хрватске", Београд, "СФАИРОС", 1991, стр.68-69.

Остали католички светитељи, Св. Озана Которска и Св. Леополд Мандић, опет су српског поријекла.

Дон Нико Луковић вели: **“Блажена Озана Которска рођена је 1493 – село Релези – Љешанска нахија, чобаница, од српских родитеља“**. А Свети Леополд Мандић потиче из сиромашне каменске породице са много дјеце. Било је и других, врло познатих Срба-католика из Боке, као што су браћа Змајевићи, Мартиновићи и други. И само се надбискуп Вицко Змајевић издваја од осталих - по дубокој мржњи према свом народу.³⁷

И други католици с јадранске обале су знали да припадају српском народу и то су редовно истицали, јер су запажали да ватикански и аустријски агенти проповедају да је српство омеђано православном вером, а да су сви католици – само Хрвати. То упутство из Ватикана и Аустрије није поштовао ни познати Србин католик - Марко Мурат, сликар из Дубровника, рођен 1864. године. Писао је о Србима свом пријатељу др Лазару Марковићу, професору Правног факултета у Београду и изражавао бригу што се српска нација дели по верским шавовима и што се онај католички, непрекидно, асимилује у хрватску нацију:

„Донедавно, цела дубровачка интелигенција и већи део грађана су се осећали Србима. А имамо и данас случаја, где један вели да је Србин, а рођени му брат каже да је Хрват. Хрвати – и то баш они прави у Загребу – признавали су својима (јасније: својатали су за хрватске, СЈ) све обичаје, приповетке, песме народне, које су и српске и штампали су варијанте Вукових српских народних песама и друге народне песме, које опет скоро искључиво певају о српским владарима, јунацима, хајдучима – штампали су их као 'Хрватске народне пјесме'. У чему је, дакле, та разлика? У вери, тј. цркви, ваљда? Овако дељење по цркви, било би више него глупо; оно је и жалосно. И ја велим срамотно је за нас: доказ о нашој некултури. Који то народ са памећу и здравим разумом дели себе у више народа према припадништву једној или другој христијанској конфесији?! А факт је најжалоснији код нас да православни сматрају своју веру неком важном карактеристиком српства. Веру! А вере – са ретким изузецима – наша православна интелигенција нема! Ја знам више него једног атеисту који је готов да гине за православље, јер сматра да је то исто што и српство!“³⁸

Софија Божић је у свом чланку у „Љетопису“ Српског културног друштва „Просвјета“, Загреб, у априлском броју 2000. године, подсетила да је католички бискуп из 17. столећа, Тонко Марнавић, био Србин и да је написао вредно дело о Светом Сави:

„Давне 1640. године, у Риму је објављен спис под насловом 'Живот Светог Саве'. Аутор је био римокатолички бискуп Тонко Марнавић. Сто педесет година касније (1789), каноник др Иван Јосип Павловић-Лучић је поново издао ово дело, са својим предговором и коментарима. И бискуп Марнавић и каноник Павловић, иако у служби Ватикана, отворено су истицали да су 'српског племена!' ова двојица црквених достојанственика су, с пуном свешћу, припадала и Римокатоличкој цркви и српском народу...“

³⁷ „Глас Црногорца“, број од 4. до 11. октобра 2001, Подгорица, Црна Гора.

³⁸ Р. Поповић: „Српство Марка Мурата“, чланак у „Политици“, Београд, 4. мај 2000.

Софија Божић је у овом часопису написала да је најбројније становништво Далмације претходних столећа било српско (и православне и католичке вере) и да је зато недопустиво да се ова област уноси, кад је реч о становништву, као хрватска - с хрватским становништвом. Видимо, Софија Божић је једана од тих стручних лица – њен рад може бити узор данашњим и будућим српским прегаоцима. Видећемо да оно што она пише о Србима католицима Дубровника, важи и за Србе католике Котора, и све остале – чији је матерњи језик српски:

„Срби католици су били најбројнији и најјачи у Далмацији. Њихова 'престоница' на овом простору је био Дубровник, а нешто северније су Каштели код Сплита били чувени управо по групи римокатоличких Срба... Према истраживањима Лује Бакотића, у Далмацији је, почетком 20. века, било 20 до 25.000 Срба римокатоличке вере. Поменимо само: Антун Фабриса, уредника српског листа 'Дубровник', др Ловро Павловић Лучић, адвокат и народни посланик, др Лујо Бакотић... Марко Мурат, сликар, који је на сликарском платну овековечио Симу Матавуља, Лазу Костића, Нићифора Дучића, Милана Ђ. Милићевића, краља Александра и краљицу Марију... у писму Лази Марковићу (у августу 1937. године, такође, из Дубровника), између осталог, пише: 'Кад сам био ђак дубровачке гимназије (600 годишње!), сви наставници Дубровчани су се признавали Србима, и сви скоро ђаци. Цела градска интелигенција... Једно време је на опћини била српска управа (пок. Франо Гондола Гундулић). Бискупа М. Водопића смо убрајали у Србе, клер је симпатизирао са Србима, а неколико свећеника се осећало српски...“³⁹

И КОНАВЛЕ ЈЕ БИЛО СРПСКО - ПРАВОСЛАВНО

Да бисмо показали да је цела Далмација у Средњем веку била насељена српским становништвом – у огромној већини православне вероисповести, осврнућемо се на те давне етничке прилике и у Конавлима. Било је српско, с православним верницима. То ћемо видети у ноти Владе Републике Српске Крајине у прогонству – упућеној страним амбасадама у Београду (коју ниједан медиј у Србији није објавио):

„РЕПУБЛИКА СРПСКА КРАЈИНА

ВЛАДА У ПРОГОНСТВУ

Земун, Магистратски трг 3, vladarsk@yubc.net

Тел. 3077-028, факс: 3077-247

Бр. 317/06 – 20. 09. 2006.

Влада Републике Српске Крајине у прогонству има част да поздрави дипломатско-конзуларна представништва у Републици Србији и да их, сходно својој ноти бр. 307/06 од 6. 9. 2006, упозна о уништавању српске културне баштине и о асимилацији Срба у једном делу данашње Хрватске.

Влада је податке о овоме нашла у књизи Ђорђа Ђапина: *Српски Конавли и хрватска култура*, Херцег-Нови, Црна Гора, 2003. године. Конавли су мала покрајина у Далмацији, изнад Дубровника и били су у Средњем веку српска жупа, с православним верницима. Агресивност Римокатоличке цркве се овде испољила према Србима кад су српски племићи продали Конавле Дубровачкој Републици – 1419. и 1426. године. Тад је почело насилно католичење, чему се становништво супростављало и није, на многим местима, дозвољавало зидање римокатоличких цркава. Конавлани су подигли устанак

³⁹ Р. Поповић: чланак „Српство Марка Мурата“, Београд, „Политика“, 4. мај 2000.

против Дубровника 1799-1800, јер су, до тада - иако формално римокатолици, неговали успомену на своје православне свеце и чували православне храмове. Пошто је подручје прикључено Аустрији 1815, њене власти предузимају оштрије мере на рушењу српских споменика културе, укључујући и православне цркве и манастире. Овакве мере су најдрастичније спроведене у Другом светском рату у фашистичкој Хрватској и у Југославији од 1945. до 1990. године. Да би се заборавили православни и српски корени у Конавлама, југословенске власти су тамо забрањивале археолошка истраживања. У Југославији је настављена пракса Аустрије – рушене су српске цркве и уклањана православна гробља. Тако су, шездесетих година двадесетог столећа, порушене цркве Светог Великомученика Димитрија у Пичетама и Свете Великомученице Варваре у Мрцинама. Околна православна гробља су заорана, а средњевековни стећци (изврсни културни споменици) разбијени и однесени. Црква Светог Ђорђа у Цавтату је преправљена у римокатоличку, али је унутрашњи декор још православни. Од великог броја српских средњевековних православних храмова, сачувани су: Црква Светог Димитрија у Габрилинама, Црква Свете Ане у Ловрану и Црква Светог Спаса у Виталбини, мада просторије ове цркве, хрватске власти данас користе као магацин. Аутор наводи да је највећа штета учињена на средњевековним стећцима – десетине су измештене, јер су, својим положајем, упућивале да су испод њих сахрањени православни верници, а на многима су, клесањем, уклоњени подаци о умрлим. Уклањани су и гробови римокатолика, на којима су чланови породице исписивали податке о умрлом српском ћирилицом, итд.

Влада Републике Српске Крајине у прогонству скреће пажњу дипломатско-конзуларним представништвима да је ово уништавање културних и верских споменика српског народа у Конавлима очигледно сведочанство колонијализма на српским земљама и да ниједна надлежна међународна организација (па ни УН) не предузима ништа да се преостала српска културна баштина у Хрватској сачува, а о уништеној да се сачини регистар.

Влада Републике Српске Крајине користи и ову прилику да дипломатско-конзуларним представништвима у Републици Србији понови изразе свог високог поштовања.

ДИПЛОМАТСКО-КОНЗУЛАРНА ПРЕДСТАВНИШТВА – БЕОГРАД“.

СРЕДЊЕВЕКОВНА БОСНА ЈЕ САМО СРПСКА - ПРАВОСЛАВНА

Ни с једним српским крајем се југословенска историографија није тако (ненаучно) поигравала као с Босном. Час је бележена као српска, час као хрватска покрајина и држава. Да би се уклонили српски трагови, кривотворено је да у Босни није исповедана у Средњем веку ни хришћанска вера, него су, додатно се кривотвори, њени становници били поклоници некакве патеренске, или богумилске јереси. То богумилство се приписује времену босанског бана Кулина и тврди се да он није дозвољавао градњу хришћанских храмова. Но, др Васо Глушац је то оповргао и понудио податке о православној цркви бана Кулина:

„Старосрпски натпис на каменој плочи с Кулинове цркве, који је пронађен код Високог, сведочи да је у то време хришћанска вера у Босни била потпуно учвршћена. Иначе, не би бан Кулин, са својом женом Војиславом, подизао цркве, нити би имао коме подизати – кад не би народ те цркве поштовао и у њима се Богу молио. На једној црквеној плочи, има врло лепо израђених шест крстова. На трећем крсту, налазе се написане речи: 'Радохња крстјанин'. Дакле, Радохња крстјанин учествује у подизању банове цркве и на плочи исписује своје име. Је ли

могуће да је то био богумил, или патерен, кад тако поштује крст и учествује у подизању цркве?“⁴⁰

Амерички историчар, професор на „Барбара универзитету“ у Сан Франциску, др Иво Вукчевић, написао је уџбеник о српској античкој историји: „Срби Германије, Етрурије и Илирије“ и њиме довео у питање све оно што у историографији Европе пише о предхришћанским и средњевековним Словенима (Србима). Део његове књиге је преведен на српски и објављен у Београду, па ћемо се користити текстом о средњевековном становништву Босне и Херцеговине. Професор Вукчевић је изричит – у питању су Срби православне вере. Каже да се у Босни говори најсавршенији српски језик и да су најзначајнија књижевна средњевековна дела писана у Босни. Србе Босне доводи у сродничку везу са српским племенима у Германији, наглашавајући да су средњевековни српски племићи у Германији имали лична имена каква су била и у Босни. Наравно, он и не наслућује некакве хрватске трагове у Босни, па је јасно да део прогнаног становништва из Босне, д стране Турака у 15. столећу, није могао припадати хрватском етникуму, како то пише у несрећној југословенској историографији. Проф. Вукчевић доводи у везу с Босном само римокатоличке свештенике – који, каже, нису могли оделети богатом српском језику и прелепој ћирилици, па су се молили на српском, а писали црквене књиге ћирилицом. Погледајмо све ово у тексту проф. Вукчевића:

„Имена словенских владара и угледних личности записана у раној средњевековној Германији, често су или потпуно идентична, или слична именима српских влада и угледних личности, забележних у историјским српским земљама између Дунава и Јадранског мора – у средњевековној Босни. Босна је, на више начина, била витални центар српског средњевековног искуства. Ово, нарочито, важи за област књижевности, развој српске књижевности религијског карактера и усавршавање српског језика и писма. Следе, редом, књижевно-графичка ремек дела српског језика и писма...

Средином 13. века, имамо „Босанска Јеванђеља“ – дело инспирисано „Мирослављевим Јеванђељем“ и сличним. У 14. веку, имамо неколико веома познатих ремек-дела: „Дивошево Јеванђеље“, „Мостарско-Манојлово Јеванђеље“ и „Копитрово Јеванђеље“, као и „Батово Јеванђеље“. Са самог почетка 15. века су: „Никољско Јеванђеље“, „Хвалов Зборник“ и „Четворојеванђеље Твртка Припковића“, праћено „Радосављевом Апокалипсом“ и „Чајничким Јеванђељем“. С краја 14. и почетка 15. века су: „Даничићево Јеванђеље“, „Срећковићево Јеванђеље“, „Никољско Јеванђеље“ и „Метачки Зборник“...

Према Марину Темперици, рођеном Дубровчанину, језуитском учењаку и познаваоцу српског језика из 16. века: 'Српски језик који се говори у Босни је српски језик у својој чистијој и лепшој форми'. Српско писмо је дуго било језик и писмо римо-католичких хроника, преписке и записа. Из средњевековних и каснијих извора, јасно се да закључити да је у Босни, где ћирилско писмо знају и пастири читати и писати, где су римокатолички текстови штампани у *litera et idoma serviano*, *postojao snažan otpor prema latinskom pismu*. Средином 19. века, *članak pod nslovom 'Hercegovci', fratra Grga Martića (1822-1905), veoma učenog i uglednog franjevca svoga vremen, i da je srpski jeidni jezik u Hercegovini (jezik hercegovački je narečje našeg srpskog jezika), traži da se srpski jezik očisti od stranih reči i izraza*“.⁴¹

⁴⁰ Др Васо Глушац: „Истина о богумилима“, Београд, „Књижевне новине“, 1992.

⁴¹ Проф. др Иво Вукчевић: „Словенска Германија“, Београд, „Пешић и синови“, 2007, стр. 157.

Професор Иво Вукчевић не дозвољава никакву назнаку да је у средњовековној Босни живео неки други народ поред Срба. Срби су насељавали све земље које су биле у њеном саставу, па и Далмацију:

„Током писане историје, од првих натписа, уговора и других докумената, босански владари су у најједноставнијим, директним, простим и једнозначним изразима називали себе и друге људе – Србима и само Србима (Србљин, Србљи, Србљима). Следеће краљевске повеље, којима се уређују трговачки односи с Дубровником, Босанце називају Србима.

У златном добу босанске историје, старим добрим данима бана Кулина (*од Кулина-бана и добријех дана*), повеља из 1189, на пример, Босанце назива Србима. У следећем веку, узастопне повеље – које је издао бан Матија Нинослав (*бан Матеј Нинослав, по милости Божијој, велики бан босански*) називају Босанце Србима. Исто важи за повељу из 1245, која је издата у име бана Матеје, његове браће (*братнов*) и угледника (*бољарими*). Један век касније, бан Стефан Котроманић налаже свом особљу да пошаље четири копије споразума у Дубровник, две на латинском, а две на српском – *двје латинци а двје српскије*“.⁴²

Професор Вукчевић не оставља никакву недоумицу у својој тврдњи да су сви становници Босне били Срби. Доказује то и личним именима и презименима – узетим с надгробних споменика Средњег века у Босни. Узећемо та имена с подручја леве и десне обале Неретве, па ћемо видети да су она само српска, мада се ови крајеви данас (несмотрено од српских историчара, или повјесничара) сматрају хрватским:

„Бановић Вучина, Бећковић Милац, Белаковић Ђуро, Богачевић Вукосав, Богданчић Љубиша, Богдановић Љубен, Богмиловић Љупко, Бјелановић Дабижив, Брајановић Ђурац, Братичевић Цвијетко, Братиљевић Вучина, Будисалић Радивој, Будисалић Живко, Дабишиновић Радоје, Дабиживовић Павко, Добреновић Милош, Добрић Радослав, Добрићијевић Доброило, Добрковић Радиша, Добромировић Мирослав, итд“.

Да је средњовековно становништво Босне било српско, сведочи и Алија С. Коњхоџић. Он не дозвољава да су Турци у 15. столећу затекли у Босни икога, осим Срба. Појаву хрватства у Босни, везаће за новији верски и државни инжињеринг Ватикана, Млетачке Републике и Аустрије – којим су Срби католичени, па убеђивани да су Хрвати. Овог пута узећемо Коњхоџићев текст о становништву Босне у време турског доласка, с насловом: „Српска свест код босанско-херцеговачких муслимана“:

„Један од најтежих, још увек нерешених, проблема Српског народа је несумњиво проблем босанско-херцеговачких муслимана, који је рак рана на српском организму, која је кроз векове крварила... Сложеност овог проблема не лежи само у верској подвојености, већ и у национално-политичком и економско-социјалном погледу. Примајући Ислам, који је у то време, преко султана, држао Српски народ у ропству, потурчењаци су *а приори* постали и политички противници Срба, тим пре што је у то време политика Средњег века била у знаку верских ратова. То тешко стање економске неједнакости и социјалног угњетавања од стране ага и бегова је оставило дубоког трага у психологији Српског народа, што се, и поред историјске и етнолошке науке о српском пореклу босанско-херцеговачких муслимана, и данас осећа, не с призвуком вере, него у политичким потезима – кад је реч о њима“.⁴³

⁴² Проф. др Иво Вукчевић: „Словенска Германија“, Београд, „Пешић и синови“, 2007, стр. 173.

⁴³ Протојереј Ратко Р. Врачевић и др Зоран Милошевић: „Православље - вријеме и Босна“, Шабац/Добој, „Бели Анђео“ и Српска православна црквена општина Добој, 2002, стр. 21.

Нема спора да је средњевековно становништво Босне, пре турског освајања, било српско. Поред наведеног, могло би се то потврдити позивом на стотине средњевековних историјских извора, али нема потребе. Чудно је само како је југословенска историографија била у могућности да обмањује, да су и хрватски трагови и хрватски народ у Босни у Средњем веку? Чињено је то лукаво – спорадичним убацивањем у текстове о средњевековној Босни и нечега што упућује на хрватски народ, или, чак, на хрватску државу. Др Васо Чубриловић је био један од задужених интелектуалаца, да на том фалсифакту истрајава. Узећемо један његов текст о томе – спомиње хрватску државу у 15. столећу, иако је Хрватску окупирао Угарска (Мађарска) 1097. године – више од 400 година раније. Ево Чубриловићевог текста о томе, у чланку: „Порекло муслиманског племства у Босни и Херцеговини“:

„Важна је чињеница да Турци нису у једном налету освојили Босну и Херцеговину. Од битке на Косову 1389. до пада Бихаћа 1592, прошло је две стотине година. Неке земље босанске су прелазиле постепено под турску власт, друге су освојене ратним походом 1463. године, а остале је морао Турчин да отима у крвавим борбама – од Хрватске, Угарске и Аустрије“.⁴⁴

Др Васо Чубриловић ће, дарујући хрватској историографији српске земље и српско становништво, у истом чланку, фалсификовати да је средњевековно становништво Босне, Далмације и Лике било хрватско:

„У јесен 1463. године, провалио је у Босну угарски краљ Матија Корвин, освојио је натраг Јајце и велики део босанског краљевства. Ту је Корвин основао Јајачку и Сребреничку Бановину, као бране против турских провала у Хрватску и угарске земље. Око Босанске Крајине, Посавине и југозападне Босне и Херцеговине, водиће се љуте борбе међу Турцима и Угрима – све доконца 16. века. Скоро 150 године, пустошиће се ове земље од турских, угарских, аустријских и млетачких војски и чета. И како су Турци постепено освајали поједине прделе, налазили су их потпуно опустошене. Народ је избегао из свог завичаја западу и Јадранском мору, изгнуо, или био одвучен у турско робље. Турци ће у 16. веку морати ове земље поново да насељавају – довлачећи ново становништво из унутрашњости земље. Без сумње је данас да овде највећи део становништва није староседелац, него колониста, био муслиман или хришћанин. Од хришћана, највише се досељавају Срби из Рашке, Зете, Херцеговине и источне Босне. Тако су Босанска Крајина, северна Далмација, Лика и Банија измениле свој етнички састав: место старог хрватског становништва – премаћ добијају Срби, досељених из старих српских земаља.“⁴⁵

Горње подвлачење је учињено да бисмо скренули пажњу на чињеницу да је тако могао да тврди југословенски (српски) историчар, а да за то није имао ниједан историјски извор. Нигде нема трагова да су у Далмацији, Лици, Босни и на Банији живели Хрвати пре турских освајања, али то нико у Југославији није проверавао, јер је ауторитет др Васе Чубриловића био неповредив.

Не треба се чудити. Југословенска историографија је кривотворена – увек на штету Срба, а у корист Хрвата. Извори потпуно оспоравају овакве закључке др Чубриловића (Рачког о некаквим богумилима у Босни, итд), јер је у њима реч о средњевековном српском становништву у Босни – становништву православне вере. Ево једног записа о бежању православних Срба у Дубровник, после турских упада у Босну - 1460. године, у књизи Србина католика Лује Бакотића:

⁴⁴ Протојереј Ратко Р. Врачевић и др Зоран Милошевић: „Православље - вријеме и Босна“, Шабац/Добој, „Бели Анђео“ и Српска православна црквена општина Добој, 2002, стр. 36.

⁴⁵ Протојереј Ратко Р. Врачевић и др Зоран Милошевић: „Православље – вријеме и Босна“, Шабац/Добој, „Бели Анђео“ и Српска православна црквена општина Добој, 2002, стр. 45-46.

„Кад су Турци у Србију, а после тога и у Босну и Херцеговину, продрли, многе су тада српске породице у Дубровник избјегле. Тако около љета 1460, између других, доселе се у Дубровник: Марко и Радивој Вучковић, браћа војводе Иваниша, породице благородне из Требиња: Љубишић, Медисјеновић, Рудивовић, Доброшевић, Влатковић и породица Ђорђа, господара благајског и друге“.⁴⁶

Није овај документ о босанским православним Србима једини. Лујо Бакотић записује да су босански Срби у Дубровнику дуго исповедали своју веру и да су се молили у околним црквама. Понекад су им свештеници долазили с турске територије у куће, крадом од дубровачких власти. Како се види, средњевековна документа оспоравају Чубриловићев навод - да су из Босне бежали Хрвати и оспоравају хрватску (и југословенску) историографију – у којој је кривотворено да се у Босни исповедала некаква богумилска или патеренска вера:

„Од тог времена, тј. од 1500. године, па до свршетка 17. столећа, о српској цркви у Дубровачкој Републици, као и пређе, ни спомена није било. Очевици, живи свјedoци, који памте кад је ова у Дубровнику црква српска постала, приповједају да су пре тога људи наши, док нису своју цркву имали, ишли горе у Турску, или у Петровску цркву, која два сата од Дубровника одстоји, или у манастир Требнић на литургију, који је отприлике шест сати далеко. Кадгод би, истина, по један калуђер требињски силазио у Дубровник, те би у приватној чијој кући јутарње и вечерње читао, но, то би вазда крадом било“.⁴⁷

И Ема Миљковић нас упознаје да је неистина о богумилима, плански, проширена, поред историје, и на друге научне гране - у Аустроугарској, а настављена, најалост, у Југославији:

„Аустроугарска управа, а посебно Бењамин Калај, добро је схватала значај историје, географије, етнологије и других сродних наука за формирање националне свести, па су настојали да битно утичу на њихов развој и, што је још важније, да их искористе за своје политичке циљеве. Због тога је у Сарајеву основан Земаљски музеј (1888), са задатком да буде водећа научна институција у земљи. Годину дана касније, покренут је и часопис *Гласник Земаљског музеја*, који је, с мањим паузама за време Првог и Другог светског рата, излазио све до 1992. године. Задатак му је био да шири идеју о посебности Босне и Херцеговине и о *бошњачком народу*. Поред тога, требало је да чува и шири богумилску традицију, а да, што је више могуће, потискује православну. Због тога су у њему, између осталог, објављени и бројни текстови о средњевековним стећцима, у којима се тврди да су они искључиво богумилског порекла... Највише оваквих чланака је написао Ћ. Трухелка, који је неко време спадао међу најдоследније присталице идеје о *бошњачкој нацији*. Међутим, пред крај живота, напустио је своје дотадашње ставове и почео да пише о Босни као о хрватској држави, а о *Цркви босанској* као католичкој“.⁴⁸

Рекли смо да су присутна чуда у југословенској историји, а ово у вези с променом мишљења о богумилима Ћ. Трухелке је једно од најраснијих „научних“ чуда.

Миодраг М. Петровић је истраживао хришћанске средњевековне јереси. Подвргао је критици документа католичких држава и католичких свештеника и убедљив је у закључку да су непоуздана она с подацима о богумилској вери у Босни.

⁴⁶ Лујо Бакотић: „Срби у Далмацији од пада Млетачке Републике до уједињења“, Београд, „Аполон ко“, 1991, стр. 19.

⁴⁷ Лујо Бакотић: „Срби у Далмацији од пада Млетачке Републике до уједињења“, Београд, „Аполон ко“, стр. 19.

⁴⁸ Историјски институт САНУ, Београд, „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, 1995, стр. 288-9.

Темељно је приступио проблему, па је истраживао много тога о јерисима у хришћанским државма, доказавши да Босна није изолован случај – о јерисима се писало у свим тадашњим земљама. Осврнуо се и на „Номоканон Светог Саве“, или „Законоправило“. У овом српском законодавству (кад западне европске државе законе нису имале – почетак 13. столећа), Миодраг М. Петровић цитира Члан 42 – *О масалијанима који се сада зову богомили – бабуни* и видећемо да богомили не користе крст! А да су становници Босне били богумили, зар би било могуће да себе зову „крстјанима“ – онима који се моле пред крстом, који му се клањају, којег поштују, итд. М. М. Петровић замера новим историчарима што упорно изговарају „крстјани“, а не „хришћани“ – како се данас ословљавају хришћански верници, али је можда добро што то чине, јер „крстјани“ не могу одбацити крст, како су то чинили богумили и други јеретици. У наведеном поглављу *Законоправила*, видећемо да се богумили гнушају крста:

„Болујући од манихејске јереси, масалијани изумеше и друга оскрвнављања. Тако, говоре којешта – да су човечји ум запосели бесови, да је човечја природа здружена с бесовском и да крштење не усавшава човека; ни причешће му не помаже, него само молитва коју они изговарају. А говоре и то, да су зла по природи у нама, и да душа припајање Жениково осећа као и жена кад се споји с мужем својим. Гнушају се крста (подвукао, СЈ). Богородицу не поштују“.⁴⁹

М. М. Петровић правилно упућује на чињеницу да је Босна, попут Бугарске и Србије, била под утицајем Византије (данас би се рекло – у интересној сфери тада најмоћније државе), па се није могло десити да се у њој не исповеда православна вера. Та вера је, као и у другим земљама, сметала Ватикану, па је стално подстицао угарске краљеве да ратују против Босне, а босанске владаре приморавао да прихватају католичке емисаре – фрањевце, а они су оснивали католичке оазе у Босни. Овако то Петровић описује:

„Постојали су у Босни многобројни Срби хришћани православне вере – још из времена византијске доминације на тим просторима, које од 13. века не можемо лиштити снажног утицаја Српске православне цркве и угледа Светога Саве. Њих Рим упорно настоји да стави под своју црквену јурисдикцију. Малобројни појединци јеретици међу правовернима у Босни су били само додатни повод за оптуживања у трајном сукобу јурисдикција Источне православне и Западне римокатоличке цркве. У том сукобу, оптужбе су Рима садржане углавном у терминима: „шизматници“, „јеретици“, „патерени“. Требало је, ако и пропагандом, вернике Босне оптужити за јерес – с циљем да се ставе под јурисдикцију Римокатоличке цркве. Остаци таквих настојања, тј. да се потисну православна обележја, и данас налазе место у историографији. Сматра се и пише се, например, да се у повељама босанских владара, писаним у Дубровнику, 'појављују и католички светитељи, блажени мученик Свети Блас (Влах)'. А Свети Влахо, заштитник Дубровника, није нико други до познати светитељ, Власије, православни епископ севастијски, родом из кападокијске области, који је мученички пострадао 316. године. Њега, као светитеља, често иконопишу и по нашим православним храмовима. Најпознатији је по лику у олтару Марковог манастира код Скопља“.⁵⁰

У делу овог навода би нешто требало објаснити. Знамо да је расцеп у Хришћанској цркви био 1054. године – на православни и католички део, а овде М.

⁴⁹ Историјски институт САНУ, Београд, „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, 1995, стр. 266.

⁵⁰ Историјски институт САНУ, Београд, „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, 1995, стр. 273-4.

Петровић пише да је Влахо био православни епископ. Он мисли на Цркву каква је остала од тог 4. столећа до данас – она која се није мењала. То је матично хришћанство, од којег ће се одвојити Римокатоличка црква у 11. столећу. Што се тиче средњовековних верских прилика у Босни, Петровић наводи да не би било такве повике на Басну и крсташких угарских похода на њу да њени верници нису били православни. Петровић је у праву, јер тада би Ватикан склапао пакт и са ђаволом против Православне хришћанске цркве, као што је то Ватикан учинио - склапајући савез с Турском. Повео је католичке државе Европе у тај савез, да би омогућио турско покорвање Византије, Бугарске и Србије, а касније и католичке Угарске. Католичку државу је Ватикан жртвовао Турцима, да би се Немачка Карла Петог нашла у сталном рату с Турском, те да не би имала снаге да осваја колоније - што је остављено Француској, Енглеској, Шпанији и Португалији.:

„Не може се пренебрећи чињеница да је православна Византија, посебно с ћирилометодијевском мисијом, оставила дубоке и трајне трагове црквеног живота у Босни. Не може се занемарити, такође, ни чињеница да се Босна од времена кад утицај Византије више није био непосредан, посебно од краја 12. века, због свог претежно православног обележја, нашла под појачаним притиском Римокатоличке цркве. Учестали крсташки походи римокатолика на босанске хришћане, уз помоћ угарских краљева после 12. века, њихово сатеривање у шуме и планине, а запоседање градова и плодних крајева од стране фрањеваца – све то пре говори о судару јурисдикције Православне и Римокатоличке цркве тамо, него о масовним босанским јеретцима. Јеретике је имала и Србија, али ова није била надхват Рима толико колико је била Босна. Нема хришћанске аутокефалне цркве која се може похвалити да међу својим верницима није имала јеретике“.⁵¹

Миодраг М. Петровић не обајшњава православље у Босни само на основу међудржавних односа, него упућује и на трагове хришћанских светаца у црквама и документима средњовековне Босне, а и на чињенице да се у владарским и племићким повељама спомињу хришћански свецци с подручја Православне цркве:

„Заштитник босанских владара је Свети Гргур – Григорије Назијанијски из 4. века, који је познат и под именом Богослов. У својим повељама, ти владари званично истичу светитеље Источне православне цркве. Ослонац им је православни живаљ Босне, помоћу којег се одупиру сталним и снажним притисцима фрањеваца и угарских краљева. Зато и стоје чврсто уз своје поданике хришћане и њихову црквену организацију с богослужбеним српским језиком. Ту и такву црквену организацију, они не само да толеришу, већ поштују и помажу, независно од тога што појединци међу њима, понекад – из политичких разлога, изјављују своју верност Римокатоличкој цркви“.⁵²

Аутор није запоставио ни археолошке налазе – и они упућују на хришћанску православну цркву у Босни. Такође, упућују на њу и босански племићи и владари, који су се крунисали и обављали друге обреде у православним храмовима, па је њихово горе споменуто ласкање Римокатоличкој цркви било само изнуђено реченим претњама папе и војним походима Угарске. Ево Петровићевих додатних података:

„Осим владарских повеља, има и других доказа за то. Археолошка истраживања последњих година обећавају да ће бити знатно увећане бројке древних православних храмова и других споменика по Босни. У прилог претежно православног живља у Босни, говори и крунисање бана Твртка Првог за краља

⁵¹ Историјски институт САНУ: „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, Београд, 1995, стр. 271.

⁵² Историјски институт САНУ: „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, Београд, 1995, стр. 274.

1377. године на гробу Светога Саве, у манастиру Милешеви, где ће се касније Стефан Вукчић Косача, 1448. године, прогласити 'Херцегом од Светог Саве'. Затим, бројно учешће босанске војске и властеле у боју на Косову 1389. године, који су, као једноверна браћа, притекли у помоћ; они – не јеретици. Зна се да су босански краљ и властела 1403. године имали обећања Дубровчана да ће посредовати код византијског цара тако, да овај помогне у ослобађању заробљене на Косову босанске властеле. А један од главних задатака Цариграда је био и тај, да се заузима не за јеретике, већ за православне, бдијући истовремено и над чистотом њихове вере“.⁵³

М. М. Петровић упозорава да је код Високог пронађена, још 1898. године, плоча с ктиторским натписом Кулина бана из 1185. године, где се налази крст и запис о Радохни крстијанину. Значи, крст симболише хришћанску веру овог Кулиновог храма, а натпис упућује да је споменути Радохна – крстјанин. Онај чији је верски симбол крст. Бабуни, или богумили, видели смо у *Законоправили* Светог Саве, одбацивали су крст, па они нису могли бити учесници подизања овог храма у околини Високог.

Описујући ово врзино коло историјских подвала, М. М. Петровић оптужује српске историчаре и чланове САНУ да су се трудили да фалсификате хрватских историчара о богумилима у Босни подрже. У том смислу су писали чудне расправе. Спомиње академика Симу Ћирковића, који је све критичаре Фрање Рачког и језуите Данијела Фарлатија звао дилетантима. Обрушио се и на Божицара Петрановића, зато што је тврдио да су босански крстјани у Средњем веку православни верници, а никако припадници јеретичке богумилске цркве. Сима Ћирковић је био упоран у тврдњи да израз „крстјанин“ значи јеретик и да је то припадник нехришћанске „босанске цркве“. На овакву тврдњу, М. М. Петровић одговара једноставним историјским сведочанством – Свети Сава је себе звао крстјанином! У Хиландарској библиотеци је уговор Светог Саве о куповини винограда у Кареји, с краја 12. столећа. На том купопродајном уговору, Свети Сава се потписао као: „Сава крстјанин“. Из истог времена је и црква Риза Богородице у Бијелој у Боки Которској, на чијој фресци је уписано: „Побожни хришћанин (крстјанин) Данило епископ“. Ако бисмо сад поверовали Сими Ћирковићу и његовим претходницима, Фрањи Рачком и Данијелу Фарлатију, да су крстјани богумили, онда бисмо морали прихватити да је богумил и Свети Сава и српски православни епископ Данило у манастиру у Србији – крајем 12. столећа!⁵⁴

Чудни су текстови унесени у српску историографију и на чудан начин опстајали скоро два столећа! А с обзиром на обиље података о православном становништву у Босни, расправљаће се убудуће - ради чега су у основе југословенске (у првом реду, српске) историографије тако безочно убачене подвале да у средњовековној Босни није било хришћанске цркве?

Ово је време кад су те расправе у току, па ћемо се осврнути још на неке податке о православној цркви у Босни М. М. Петровића:

„Одредницом крстјани, правоверни хришћани, после расцепа цркава 1054. године, себе одвајају од римокатолика. То потврђују и каснији извори, као што су она два поменута - Архиепископа Данила Другог: *Житије краља Драгутина* и *Писмо цариградског патријарха Генадија Схоларија* синајским монасима о православнима у Босни. Све то говори да су и верници у Босни, *истицањем назива крстјанин, себе одвајали од римокатоличке вере...* У том смислу, треба разумети и преписиваче јеванђелских текстова у Босни, који за себе сведоче да су крстјани,

⁵³ Историјски институт САНУ: „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, Београд, 1995, стр. 274.

⁵⁴ Историјски институт САНУ: „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, Београд, 1995, стр. 275.

као на пример 'крстјанин Твртко Припковић Гомиљанин', који је у 14. веку преписао Четворојеванђеље; затим, 'крстјанин Хвал', који је 1404. године ћирилским словима преписао, по наруџбини Хрвоја Вукчића, великог војводе босанског и херцега сплитског, 'јеванђеље, апокалипсу, апостол, псалтир и неке друге саставе, што је назвао 'Хвалов зборник'; па 'између 1443. и 1461. године, у доба краља Стефана Томаша, Радосав крстјанин је преписао, а вероватно и украсио, за Гојсака крстјанина, рукопис једне апокалипсе'⁵⁵.

Видимо, М. М. Петровић наводи изворе о православној цркви у Босни и нема разлога да се и у један од њих посумња. А још уверљивији је следећи податак - руши оно што смо учили током школовања – да су патерени (богумили) прогнани из Србије, да су се склонили у Босну и да су тамо преокренули у секту и владаре, и племство, и народ. Невероватно је да би у Средњем веку било могуће да мала група верских отпадника учини у једној држави такав преокрет у вероисповедању, а оно је било темељ (дух) сваке државе тога доба. Промене су чињене само војном победом и дугом окупацијом непријатеља друге вере – римокатоличке, или исламске, како ће се то десити у Хрватској 1097. године, кад ју је покорила Угарска и у Србији 1459, кад ју је покорила Турска.

Вратимо се тврдњи из наших уџбеника - да су богумили прогнани из Србије и да су у Босни успоставили своју (нехришћанску) цркву. Да је то било тако, не би српски митрополит штитио вернике у Босни. Уз то, каже се да се никад нису сукобљавали православни из Србије и крстјани из Босне – били су једноверна браћа. Све ово упућује на закључак да су католички емисари и католички племићи писали и изјављивали да су у Босни: шизматици, богумили, катари, патерени, итд. Тиме су правдали своју намеру да је покоре. Петровић наводи једну од тих поруга, садржану у извештају Ивана Капистрана:

„Касније, 1455. године, Иван Капистран је прослеђивао папи жалбе босанских фрањеваца о томе 'да их рашки митрополит спречава да покрштавају оне који су држали патаренску веру'. Дакле, крстјани у Босни, које Рим упорно хоће да поистовети с јеретцима патеренима, православни српски епископи штите – као своју једноверну браћу. У прилог томе, нека послужи констатација Симе Ћирковића, да се 'православно свештенство није с босанском црквом сударало у политичкој сфери; око утицаја на владаревом двору, гложили су се само крстјани и фрањевци'⁵⁶.

На католичким изворима из Средњег века, Фрањо Рачки и остали хрватски учењаци су успели да у југословенску историографију унесу закључак о „босанској цркви“ – нехришћанској, богумилској. Последња два столећа, српски научници су то прихватили (част ретким изузецима) и подржавали својим „закључцима“. М. М. Петровић нас упознаје с једним од аутора таквих закључака, академиком Симом Ћирковићем. Он ће, без упоришта у изворима, домишљањем, подржати ставове Фрање Рачког:

„У настојању да развија и брани хипотезу о томе (богумилској цркви у Босни, СЈ), да су крстјани у Босни нико други до 'јеретици – радикални дуалисти', Сима Ћирковић, за некадашње јединствене политичке и црквене просторе Босне и Србије, претпоставља: 'Упоредо с политичким раздвајањем до којег је дошло, највероватније у другој половини 10. века, спонтано је текло и црквено одвајање'... У такву правоверну црквену средину, према Сими Ћирковићу, у

⁵⁵ Историјски институт САНУ: „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, Београд, 1995, стр. 275-6.

⁵⁶ Историјски институт САНУ: „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, Београд, 1995, стр. 280-1.

време бана Кулина, 'у Босну је продро један нов религиозни елемент, чији је утицај на даљи црквени развој ове земље био судбоносан. Био је то дуалистички јеретички покрет“.⁵⁷

Српски историчар др Васо Чубриловић ће отвореније од др Симе Ђирковића саопштити да је у средњовековној Босни била богумилска јеретичка црква. Његово преузимање ватиканског става о одликама вере у Босни, нема спора, није засновано на научним принципима – то је јасно, него на одлуци српских државника и већине интелектуалаца да помогну уништавање српске историје у католичком и исламском жрвњу. Поред непостојећег богумилства, др Чубриловић уноси и подвалу да су угарски краљеви - „угарско-хрватски краљеви“:

„Уништавање богумилске јереси, која се у ово доба уврежила у Босни, био је главни разлог угарско-хрватским краљевима за читав низ ратних похода у току следећих векова против ње“.⁵⁸

Супротно прохрватским домишљањима југословенских (и, доскора, углединих српских) историчара, чињенице о средњовековном православном српском становништву – у Босни и Херцеговини нису уклоњене. Узећемо за пример насеља у долини реке Раме у Босни – десне притоке Неретве. Данас су она сва са становништвом римокатоличке и исламске вероисповести, а у Средњем веку су преци тог становништва били Срби православне вероисповести. Да закључимо, ако су Турци и из овог краја Босне у 15. столећу прогнали део становништва, оно је могло бити само српско православно – никако католичко, или богумилско.

Прочитајмо шта о томе пише у једној стручној књизи:

„Усталило се мишљење да су у Рами одувек живели римокатолици и муслимани, а да тамо православних Срба никад није било. Али неки подаци, које износи др Миленко С. Филиповић, упућују на то да је овде у Средњем веку живело становништво које је исповедало православну веру. Филиповић је ове крајеве обилазио и истраживао у времену од 1931. до 1935. године, када је нашао доказе да су у Рами у Средњем веку, али и у каснијим вековима турске владавине, живели православни Срби, иза којих су остала кућишта, црквишта и гробља, која су тада рамски римокатолици и рамски муслимани називали грчким гробљима, грчким црквама, а људе чији су то трагови били – Грцима. Истражујући Раму, крећући се од села до села, он је на 24 места нашао грчке трагове, које је и описао. Речи 'Грк', 'грчко насеље', 'грчко гробље' и 'грчка црква', Филиповић је објаснио изводом из 'Рјечника хрватског или српског језика' – Југословенске академије знаности и умејетности у Загребу: 'Припадници западне или католичке цркве, називани су нашим земљама раније, а понегде и данас се зову *латинима* – због употребе латинског језика у богослужењу. Слично томе, разни наши писци, већ од 15. века (1470), употребљавали су име 'Грк' у значењу – човјек који прапада источној, православној цркви... Предања о православнима (Грцима), који су некада све до осамнаестог века живели у Рами, које је Филиповић забележио тридесетих година двадесетог века у римокатоличкој и муслиманској средин била су још доста жива. Средњовековни историјски извори не помињу ни једну римокатоличку богомољу, ни самостан на цеалом подручју Раме, премда неки писци фрањевачких хроника тврде супротно. Не помиње се ниједан манастир средњовековне 'Цркве босанске'. Сматра се да је католички самостан Светог Петра у Рами подигнут после 1500.

⁵⁷ Историјски институт САНУ: „Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена“, Београд, 1995, стр. 276-7.

⁵⁸ Др Васо Чубриловић: „Политичка прошлост Хрвата“, Београд, „Политика“, 1939.

године... Први помен рамског самостана у историјским изворима је из 1523. године, када су Турци попалили неке самостане у Босни, па и овај у Рами“.⁵⁹

Јасно је да су западно од Дрине и Дунава, у време турских освајања Балкана и Мађарске живели православни Срби. Они су били и становници Босне и Херцеговине. О српском становништву у Босни, сведочи и један трговачки уговор босанског краља и кнеза Николе Трогиранина (1449). Наводи га Клаићка – као документ хрватске историје, мада босански краљ уписује у уговору да су му сви поданици у Приморју и у Босни – Срби:

"Милостиу Божјом, Ми господин Штефан Томаш Краљ Срблем: Босни, Приморју и к тому, дамо видити свакому човјеку коју се подоба и прет кога лице приде ов наш отворен лист' с нашом' печатју вероватном, како пред' краљевства Ми муж' вазможни кнез Никола Трогиранин, дикари (цариник, СЈ) Сењски, начини с нами да има прибавати у нашем' краљевству за нашега слугу и учинити с нами и учинити с нами опћено тргованије..."⁶⁰

Ево још једног документа босанског краља о томе да су Срби становници и Далмације (Приморја) и Босне. Реч је о повељи Дубровчанима босанског краља Стефана (Стипана) Остојића, писаној у Сутиски, 4. децембра 1419:

"Стипану Остојићу, 'краљу Србљем, Босни и приморским странама', било је добро познато 'вирно поработаније' (служба) властеле града Дубровника његовим родитељима и дедовима. И кад му дођоше поклицари 'опћине Дубровника', па га 'многумилно' замолише да им потврди оно што им дароваше његове војводе Сандаљ и Петар Павловић – 'жупу конављаску' и 'град Сокол у њој' – краљ Стипан одржа 'свит' (савет) с краљицом Кујавом и са својом одабраном властелом, па 'благослови и потврди 'за сва времена овај поклон граду Дубровнику'.⁶¹

СРБИ И У СРЕДЊЕВЕКОВНОЈ ЛИЦИ, КОРДУНУ И БАНИЈИ

У првој половини деветог столећа, ниједан историјски извор не спомиње Хрвате, а камоли неке хрватске државе у рангу кнежевина. Само у **"Спису о народима"** византијског цара Порфирогенита, пише о Хрватима, али тај документ је толико непоуздан, да га (мало тише, него друге фалсификате) одбацује и проф. др Нада Клаић. Проф. др Реља Новаковић је један од ретких југословенских историчара који је стручно писао о догађајима, па је оповргао наводе у југословенској историографији да су постојале у 9. столећу две хрватске државе: „Далматинска Хрватска“ и „Славонска Хрватска. Југословенски историчари су ове две хрватске државе налазили у „Ајнхардовом летопису“, међутим, проф. др Реља Новаковић, с правом, тврди да у овом историјском извору нема ни речи о хрватским државама, а не спомињу се ни Хрвати:

"У опису догађаја пред сам почетак Људевитовог устанка, Ајнхард наводи како су 818. године стигли у Херистал, где је тада боравио франачки цар Лудвик, посланици међу којима се спомиње и Борна, личност коју историографија, готово без двоумљења, сматра кнезом Приморске Хрватске и не питајући се да ли је

⁵⁹ Др Зоран Милошевић, приредио: „Унија – политика Римокатоличке цркве према православним Словенима“, Београд, Институт за политичке студије, 2005, стр. 192 - 195.

⁶⁰ Проф. др Нада Клаић: "Извори за хрватску повијест до 1526", Загреб, "Школска књига", 1972, стр. 287.

⁶¹ Историјски архив Београда: "Поглед у нашу прошлост – документи приморских архива од 10. до 19. века, Београд, 1957, стр. 26.

уопште било могуће да се међу изасланицима у Херисталу нађе тада и кнез Приморске Хрватске... Поставља се питање, зашто је учени Ајнхард, који је збивања описао с толико детаља, назвао Борну само кнезом Гудускана, а не кнезом Хрвата? Он спомиње изасланике Абордита, Гудускана, Тимочана и Људевита, као старешину Доње Паноније, а о Хрватима и Хрватској, на том месту, по нашем мишљењу, необично важном, нема ни речи".⁶²

Ово је врло важна чињеница, јер је Борна био кнез (под влашћу Франака) на делу Лике, Горског котара и северноисточне обале Јадранског мора. Пошто овај франачки документ не спомиње ни Хрвате ни хрватску државу, јасно је да су у Борниној кнежевини могли живели само Срби – и то у 9. столећу, шестстотина година пре турског освајања Лике. „Ајнхардов летопис“ спомиње и Србе у Лици и лички град – Срб!

Проф. др Реља Новаковић, на миран и достојанствен начин, саопштава да југословенска историографија, неким чудом, прихвата неистину о хрватској држави – и на Јадрану и у Панонији почетком деветог столећа, мада о томе нема никаквих писаних трагова.

Без обзира што проф. др Реља Новаковић пише на основу сачуваног садржаја „Ајнхардовога летописа“ и што тачно преноси да у њему нема речи ни о Хрватима, ни о хрватској држави, хрватска повјесничарка, проф. др Нада Клаић ће написати да је далматински кнеза Борна – „хрватски кнез“:

"Ајнхард, штовише, уноси за то вријеме и податке о политици хрватских кнезова, нарочито Борне, тако да Анали пружају врло пластичну слику унутрашњих односа између двије кнежевине".⁶³

Мада Ајнхард не спомиње ниједног хрватског кнеза, како то правилно обавештава проф. др Реља Новаковић, Клаићка их спомиње - поред Борне. Др Нада Клаић, то је њена најучљивија одлика, признаће на другом месту да Ајнхард не спомиње Хрвате, а камоли хрватске кнежеве, или хрватске државе. Чини то на крају исте странице.

Она је посебна појава у хрватској историографији. Зна да овом реченицом тешко фалсификује. Ајнахрд не спомиње ниједног хрватског кнеза, а она пише да их спомиње неколико! Тако нешто није написао нико други. Кад се проучи њен запис, јасно је да је кнежеве осталих словенских племена, о којима пише најпоузданије проф. др Реља Новаковић, прогласила Хрватима. А реч је о племенима и кнежевима с бугарске границе, из Чешке, Крањске, Славоније, Војводине, данашње Мађарске...

Да би се некако оправдала, она уноси објашњење да Ајнхард није Хрвате препознавао под данашњим именом, али је (тврди Клаићка) мислио на Хрвате. Ево њеног објашњења:

"Борна је био и кнез Гачана (dux Guduscanorum). Франачки му извори дају 'dux Liburnie et Dalmacie', јер се кроничари служе старим називом за земље у којима Борна влада. Зато франачки службени државни анали (Annales Regni Francorum) не познају назив Хрвати".⁶⁴

Проф. др Нада Клаић налази толике хрватске кнежеве почетком деветог столећа, у ситуацији кад од набројаних словенских племена није могуће ниједно поистоветити с

⁶² Проф. др Реља Новаковић: "Где се налазила Србија од 7. до 12. века", Београд, "Историјски институт" и Народна књига", 1981.

⁶³ Проф. др Нада Клаић: "Повијест Хрвата у раном Средњем вијеку", друго издање, Загреб, "Школска књига", 1975, стр. 45.

⁶⁴ Проф. др Нада Клаић: "Извори за хрватску повијест до 1526. године", Загреб, "Школска књига", 1972, стр. 16.

Хрватима. Она их и сама набраја – две странице после тврдње да има много хрватских кнежева. Реч је о скупу код Франачког цара у Франкфурту, о којем пише Ајнхард:

"На том сабору, саслуша цар посланства свих источних Славена, тј. Бодрица, Срба, Љутица, Чеха, Морављана, Браничеваца и Авара - који су живјели у Панонији, послана к њему с даровима".⁶⁵

Били смо у праву – од набројаних племена, Хрвати би се, евентуално, могли поистоветити с Аварима. Али, наравно, то њихови повјесничари не желе. Они се поистовећују само с племенима које странци зову Словенима у Средњем веку. Тада, радо напишу да је у документима реч о Хрватима. То, с посебном пажњом, чини и проф. др Нада Клаић, у што смо се уверили у горњем цитату.

Овакве податке о непостојећој хрватској држави, историчари уносе на основу тога што "Ајнхардов летопис", с почетка 9. столећа, спомиње Кнежевину Далмацију и њеног кнеза Борну. Ослањају се на запис о Кнежевини Далмацији, па то преводе у "Далматинску Хрватску". Истовремено, кривотворе и податке о кнезу Борни. Кажу да је рођен негде у Хрватској, мада постоје подаци да је он у Далмацију стигао из источне Србије – прогнан, с делом народа, од Бугара. Значи, о Борни постоје супротни ставови међу југословенским историчарима.

Дубровчанин Светислав Првановић доказује да је Борна племић из Србије, од града Неготина, из племена Гудушчана. Кад је побегао испред Бугара, Франци су га поставили на кнежевски положај - негде у залеђу источне обале северног Јадрана. Реферат о Борни из Србије, Првановић је прочитао на стручном састанку у Југословенској академији знаности и уметности у Загребу, још 1956. Тиме је оспорио тврдњу Фрање Рачког да је Борна с подручја данашње територије Хрватске. Овако пише Дубровчанин Првановић о Борни, тобожњем Хрвату:

"Најстарију вест о Борни, налазимо код Ајнхарда, најчувенијег летописца на франачком двору. Бележећи како су два словенска посланства, године 818, ступила пред цара, жалећи се на Бугаре, он износи у наставку да су то били 'посланици Браничеваца и Борне, кнеза Гудушчана и Тимочана, који су, недавно, из заједнице с Бугарима отпали и у наше крајеве прешли... Овај Ајнхардов податак, у облику како је цитиран, потпуно је јасан. Једно посланство је дошло у име Браничеваца, а друго у име Борне, заједничког кнеза Гудушчана и Тимочана, који су недавно (и једни и други), због сукоба с Бугарима, прешли у крајеве под франачком влашћу. У трагању за Борниним пореклом, овај запис мора бити узет као полазна тачка, траг за којим треба само ићи даље. Случај је, међутим, хтео да у то посумња Фрањо Рачки, који је повукао на погрешан пут и касније историографе. Пошто је Рачки 'установио', као неоспорно, из каснијих записа о Гудушчанима, оних после 818. године, да су то били уствари Гачани, мало племе у Гацкој, северно од Лике, које одатле с Тимочанима, због географске удаљености, није могло имати ни ближег додира, ни заједничког кнеза, Рачки је коригирао латински текст и променио му смисао, стављајући запету иза речи Гудушчани. Он је Борну и Гудушчане одвојио – не само од Тимочана, као њихових суседа, него и од даљег латинског контекста, који је, тиме, као мисаона целина, потпуно искидан. Тако је испало да су пред цара ступила не два, него три посланства: прво – посланици Абордита, такозваних Бодрића или Браничеваца, настањених источно од ушћа Велике Мораве; друго – посланици Борне, кнеза Гудушчана, тј. хрватских Гачана и треће – посланици Тимочана, који су се (једини, дакле) склонили испред Бугара и прешли у франачке крајеве. Чињеницу да је летописац сва три племена поменуо заједно, а Борну, чак, означио као заједничког кнеза

---

⁶⁵ Исто, стр. 18.

Гудушчана и Тимочана, Рачки је оценио – као грешку. Каснији наши историчари, хрватски и српски, заведени ауторитетом уваженог научника, нису улазили дубље у ту ствар. На тај начин, Борнино порекло је протумачено погрешно, а цело једно племе из Подунавља, из данашње Источне Србије, избрисано је из историје – као да није ни постојало”.⁶⁶

Нема шта, Светислав Првановић је доказао да је Фрањо Рачки фалсификовао садржај „Ајнхардовога летописа“, али је и он био под великим утицајем текстова из југословенске историографије, па је и сам написао да је Борнина вазална државица била „Далматинска Хрватска“, уместо Кнежевина Далмација, како ју је представио Ајнхард.⁶⁷

Ајнхард нам је занимљив зато што је почетком деветог столећа забележио да су Западна Босна, Лика, Кордун и Банија насељени Србима и зато што у овим областима не спомиње Хрвате. Значи, нису Срби дошли у западну Босну, Лику, Кордун и Банију, пошто су Турци окупирали или продрли у ове крајеве у 15. столећу и пошто су из њих, претходно, прогнали Хрвате – како то тумачи југословенска историографија. Ово је важно, јер ако је било избеглица, на пример, из Лике пред Турцима, онда су то могли бити само Срби. Па, ако је неко од њих побегао до Градишћа у Аустрији, био је то припадник српског народа, а не хрватског. Ајнхард налази Србе у Лици шестстотина година пре турских освајања западних крајева Балкана и то проф. др Реља Новаковић објашњава, представљајући устанак Људевита Посавског против франачке окупације у Славонији (Панонији). Каже да се крајеви насељени Србима простиру до Сиска, па у њих можемо убројати: западну Босну, Лику, Кордун и Банију:

„Што се тиче простора на којем су се могли налазити Срби, међу које је отишао Људевит, једино што се, засад, може рећи јесте да се део њиховог подручја морао тада налазити уз саму границу Људевитове Паноније и то, највероватније, од Сиска према југу или југоистоку. Кад будемо касније разматрали и друге старе податке, Порфиригенитове и Дукљанинове, видећом да су се Ајнхардови Срби могли заиста налазити негде надомак Уне. Опредељујући се за овакво мишљење, не треба изгубити из вида да Ајнхард зна како се прича да су Срби у његово време, а свакако и пре, држали (настањивали) велики део Далмације. Кад овом додамо да је Људевит био једног од српских кнезова и он говори о Србима као о народу, чини се да с још већим правом можемо рећи да је сасвим могуће да у велики део Далмације, можемо укључити и поречје Уне, утолико пре што читав Ајнхардов опис Људевитовог ратовања с Борном и његов сукоб са српским кнезом упућује готово једино на подручје од Козаре до Грмеча, преко Уне, до Купе“.⁶⁸

ИСТРАНИ И КРЧАНИ СУ БИЛИ ПРАВОСЛАВНИ СРБИ

Мада ова уверавања да су Срби живели на подручју Лике, Кордуна и Баније у Средњем веку изазивају неверицу (због тога што тог податка нема у југословенској историографији), ово што ћемо сада навести је још невероватније. Реч је о сачуваном документу да су у Истри, Кварнеру, Винодолској жупи и Горском котору већинско становништво били православни Срби – до првих деценија 17. столећа (ова географска имена су била мало друкчија у 17. столећу). То пише у сачуваном извештају римокатоличког високодостојника, који за себе каже да је Хрват. Реч је о загребачком бискупу Бенедикту Винковићу. Он пише римокатоличким правцима и хвали процес

⁶⁶ Рад одобрен на Деветој сједници Одјела за филозофију и друштвене науке Југославенске академије знаности и умјетности у Загребу, 27. 9. 1956. године, под бројем: КНЈ-311, страна 301-310/Н-1500010/8.

⁶⁷ Исто.

⁶⁸ Проф. др Реља Новаковић: „Где се налазила Србија од 7. до 12. века“, Београд, Историјски институт у Београду и „Народна књига“, 1981, стр. 35.

католичења и асимилације православних Срба у овим крајевима, па предлаже да се то примени и међу православним Србима у Славонији:

"Узвишена и многопоштвана Господо, моји предусретљиви Заштитници, желим Вам од Бога здравља, срећу, довека. Блажене успомене Фердинанд Други, Цар Римљана, као Краљ Угарске и Славоније, установио је, без знања многопоштованог Фрање Ердељског – тадашњег бискупа загребачког, не тражећи савета од надбискупа Колаче, ни од његовог митрополита, истовремено духовног примата Угарске, нову епископију у Краљевству Славонији, за становништво грчке вере, схизматике, који се држе грчких заблуда, те је дотичну епископију поверио извесном Србину, василијанском монаху, по имену Максим Петровић... Он се, заједно са свештенством и народом којем је на челу, све до данас држи грчке схизме, те и сам, као његови свештеници и паства, задржава тешке заблуде против истините вере... Најпре би требало да Срби, одбацивши заблуде и очистивши се од истих, остану у свом обреду (да буду унијати – обреди православни, а поглавар папа у Риму, СЈ). А кад би се оканили заблуда и схизме и кад би упознали Божију службу, помало би могли да се ослобађају и грчког обреда (прелазак из унијатства у римокатоличку веру, СЈ). Тако је учињено у Истри, Пивки и Красу, као у Сењској дијацези, у Лици и Драги Винодолској, где су Срби, код којих су раније важиле сличне заблуде и обичаји, напустивши грчки обред и одбацивши заблуде, заслугом добрих католичких отаца, до сада су задржали римске обреде, које су примили и себе више не називају Србима, него Хрватима (подвлачење, СЈ).

У Загребу, 3. фебруара 1639. године, у Господу покорни капелан наших Узвишених господстава, Бенедикт Винковић, изабрани епископ загребачки".⁶⁹

Овакво сведочење римокатоличког високодостојника из Загреба о православним Србима - становницима Истре до 17. столећа, требало би да дигне на ноге посленике историјске науке на Балкану, па и у Европи. Морали би да објасне откуд два столећа уверавања да су Срби на западном делу бивше Југославије само дошљаци из Србије и Црне Горе, одакле су их, како су историчари уверавали, прогнали Турци, или их плански насељавали на "хрватској земљи". Оваква подвала није проузроковала само кошмар у историјској науци, него је потхрањивала нетрпељивост код римокатоличких Срба (такозваних Хрвата, како то објашњава др Никола Жутић)⁷⁰ према Србима православне вере. Знамо да је то довело, поред успутних насртаја римокатолика на православне, до злочина геноцида над православним Србима у два светска рата и у сепаратистичком рату у Југославији од 1990. до 1995. године. Римокатолици на челу Социјалистичке Републике Хрватске су (у бившој Југославији) почели своју пропаганду против православних Срба. Често су користили ову подвалу у историјској науци - да су Срби дотепанци на хрватској земљи. Тако је Стјепан Месић, садашњи председник Републике Хрватске (2007), поручио Србима да напусте Хрватску и да ће, том приликом, моћи да понесу само прашину на опанцима – коју су, наводно, донели кад су их Турци из Србије и Црне Горе досељавали на западне земље Балкана. Ову претњу је Стјепан Месић, с осталим хрватским државницима, остварио – Срби су прогнани, од 1990. до 1995, из Републике Српске Крајине и Републике Хрватске, у проценту од око 80%.

Да су хрватски државници одавно намеравали прогнати и биолошки истребити православне Србе, можемо пратити у хрватској литератури у обе Југославије. У њој се често избегавало име српског народа и српских покрајина у Аустрији и Аустроугарској – па се код читалаца (посебно, ученика и студената) остављао утисак да је реч само о

⁶⁹ Др Славко Гавриловић: "Из историје Срба у Хрватској, Славонији и Угарској", Београд, "Филип Вишњић", 1993.

⁷⁰ Др Никола Жутић: "Срби римокатолици такозвани Хрвати", Српска радикална странка, Београд, 2006.

хрватским земљама и хрватском народу. Тако је српска Војна Граница, или Војна Крајина, прозвана "Војна Хрватска". Да то име не би изазивало сумњу, Хрватска (Загорје) је названа "Цивилном Хрватском".⁷¹ Тако су "Цивилна" и "Војна Хрватска" ушле и у научна дела српских интелектуалаца. Приметили смо ту измишљену одредницу и у књизи академика др Дејана Медаковића – био, протеклих година, председник Српске академије наука и уметности.⁷²

Пошто нас занима које је становништво, пре турских освајања, поред Далмације, насељавало области у данашњој Хрватској, ван Загорја, послужимо се угарским документом - у књизи хрватске повјесничарке проф. др Наде Клаић. Реч је о законском пропису за становништво Далмације, Лике, Горског котара и подручја на домак Ријеке. У њему се види да је то становништво српско и православно. Текст закона је писан српским језиком. Ако имамо у виду да је то 15. столеће, а да ми тај језик данас потпуно разумемо, можемо закључити да није у питању стари хрватски језик, јер ничим не подсећа на данашњи језик Хрвата у Загорју – језик којег су југословенски лингвисти (погрешно) означили за "кајкавски дијалект". Он подсећа и на тзв. чакавски дијалект, по чему се може закључити да је он само део српског језика, као што је то и тзв. штокавски дијалект, без обзира што у југословенској филологији и историји претежно стоји да је „чакавски најтипичнији дијалект хрватског језика“. Погледајмо садржај угарског документа и језик којим је писан, у књизи проф. др Наде Клаић:

"Ки Влах има село (селиште, јединица кметског посједа. То значи да они Власи који имају селиште, врше другачију службу од оних који га немају. Већина Влаха бави се сточарством и не обрађује земљу) **да служи с унчом** (по свој прилици, одређено новчано давање), **а ки нима села, тај на коњи шћитом и с мачем, али стрилами и с мачем. Ки не иде на војску а запови му се, шест либар плаћа** (онај који не иде на позив у војску, 6 либара плаћа глобе), **от тогај гре (иде) војводи Влашком десето. Да им се не узме коњ војнички у подсаду** (у залог), **ни за ниједну кривину** (кривицу. Значи, да се Власима није смио одузимати коњ, јер су они ишли у службу као коњаници и од тога су живјели), **а да не војују од Стипана дне до Мартиња** (Власи су, према томе, успјели осигурати право да не иду у рат од Стјепања до Мартиња, тј. у доба пољских радова), **а када греду на војску, два дила војников да гре, а трети дио да је направља брашном и кобилами"** (тј, двије трећине војске врше војничку службу, а трећа иде с њима и носи храну).⁷³

А да је становништво исповедало, у то време, православно веру, потврђује и напред цитирано писмо загребачког бискупа Бенедикта Винковића, у којем тврди да су Истриани, до почетка 17. столећа, били (како смо навели) православне вероисповести и да су себе звали Србима. Ако је то тако, онда Срби још нису били покатоличени и кроатизовани у 15. столећу у Далмацији, Истри, Лици, Горском котару, Винодолском крају... Наравно, било је римокатолика, заједно с православнима, у приморским градовима, јер су Срби у њима били на удару покатоличавања. То значи да су ти католици били Срби – у Средњем веку је тек почела њихова кроатизација, како то сведочи и бискуп Бенедикт Винковић.

Да су се, тада, у овим областима разликовали Хрвати од Срба, сведочи и овај угарски документ, па и коментари о њему др Наде Клаић. Угри истрајавају на томе да Хрват не може бити војвода у српским војним јединицама. Ево те одреднице:

⁷¹ Мирјана Грос: "Почеци модерне Хрватске", Загреб, "Глобус" и Центар за повијесне знаности Свеучилишта у Загребу – Одјел за хрватску повијест, 1985, стр. 32.

⁷² Академик др Дејан Медаковић: "Срби у Бечу", Нови Сад, "Прометеј", 1998, стр. 165.

⁷³ Проф. др Нада Клаић: "Извори за хрватску повијест до 1526. године", Загреб, "Школска књига", 1972, стр. 279-280.

"И да им је питање (суд, судски стол) пода Всињем (испод тврђаве у Сињу), а на њих питање да не сида ни један Хрватин (да на њиховом суду, не буде ни један Хрват), нер њих кнез и суци њих (јер је њихов кнез и суци су њихови). И да им њих кнез и суци двапут у годишћу по Власих појти по всих једино веше речених" (кнез и суци су дужни два пута годишње обићи читаво влашко насеље – "по Власих појти").⁷⁴

Занимљиво је да погледамо и становништво Крка у 15. столећу. Историјски извори спомињу да надлежни племић насељава највеће острво у Јадранском мору Власима и Морлацима. Ово друго име се односи на Србе, исто као и оно влашко. Нада Клаић цитира одлуку кнеза Ивана Франкопана, али, овог пута, не наводи да су ти Власи и Морлаци Срби. Она то прећуткује, а не може да напише да су Хрвати – као што то чини кад је у документима реч о Словенима:

"Последњи крчки кнез Иван насељава око 1465. године, како се у једној његовој исправи каже, Влахе и Морлаке 'у кунфин од реченога Каштемушћа на Крас, кади се зове Олец', тј. на подручје омишаљске опћине на отоку Крку. Међутим, одмах након насељења, настају спорови између нових насељеника и Омишљана, зато кнез Иван шаље свог чиновника Чубранића, који поново повлачи границе и у кнежево име одређује глобу за оне који би прекршили његове одредбе".⁷⁵

Ови историјски подаци о српском православном становништву у Далмацији, Истри, Лици, на Крку и другим областима аустријске Војне Крајине су узнемиравали творце хрватске нације – у коју су планирали укључити и све покатоличене Србе. Међутим, покатоличених Срба није било много пре петнаестог столећа у Далмацији и Крајини, па ни у Истри. Масовније католичење Срба ће уследити касније – о чему нећемо расправљати у овој књизи.

Градитељима хрватске нације није било лако, јер су им недостајали подаци о хрватском становништву на земљама планираним за будућу хрватску државу. И поред тога, они ће у 19. столећу кривотворити да су српске етничке земље биле у Средњем веку хрватске. Скоро све друштвене науке ће бити попуњене "доказима о етничким хрватским земљама и хрватском државном праву", а српски научници ће благонаклоно подржавати овај научни несташлук, а често и сами "научно" подржавати своје колеге из Хрватске. Ову антисрпску игру друштвених наука у Хрватској је уочио др Никола Жутић и овако објаснио:

"Митолошко хрватство није спецификум само историјске науке. Оно је утемељено у хуманистичким наукама и културним областима (археологији, филозофији, социологији, политикологији, историји музике, лингвистици, књижевности, историји драме, сликарству, вајарству, итд)".⁷⁶

С обзиром да су поборници хрватске државе на српским земљама имали у виду и "хрватску" Херцеговину и "хрватску" Босну, ове две српске земље ће бити садржаји хрватских тема **"у хуманистичким наукама и културним областима"**, како то примећује др Никола Жутић. У том смислу ће хрватска историографија бележити да је становништво Херцеговине и Босне у Средњем веку било хрватско, да су чланови династије Котроманића у Босни били Хрвати и да босанско становништво није исповедало православну веру, него неку херетичку, коју је Фрањо Рачки прозвао богумилском.

---

⁷⁴ Исто, стр. 280.

⁷⁵ Исто, стр. 302.

⁷⁶ Др Никола Жутић: "Римокатоличка црква и хрватство", Београд, Институт за савремену историју, 1997, стр. 20.

Кад су аустријски и хрватски учењаци могли Босну и Херцеговину прогласити хрватским средњовековним земљама, онда се не треба чудити што су средњовековне православне Србе прогласили Хрватима у: Истри, Кварнеру, Винодској жупи, Далмацији, Дубровнику и Горском котару, као и у Лици, Кордуну, Барањи, Славонији, Срему и Банији. Чуди да су ту ненаучну подвалу прихватили и српски државници и историчари, мада о српском (не о хрватском) становништву у овим крајевима - врве подаци у мађарским, млетачким и аустријским документима.

ХРВАТСКА НАУКА О ПОРЕКЛУ И ЈЕЗИКУ „ГРАДИШЋАНСКИХ ХРВАТА“

Када знамо да су набројане покрајине биле насељене православним Србима у време турског продора према овим (тада) угарским земљама – почетком 16. столећа, откуд храброст немачким и југословенским историчарима да тврде да су, ипак, из њих Турци прогнали Хрвате?! Објашњавајући да одавде протерано становништво насељава област Градишћа у Аустрији, западне крајеве Мађарске и јужну Словачку, ти историчари наводе да су то Хрвати. Ево „научног“ текста из Аустрије - да Турци, из Славоније и Лике, прогоне хрватско становништво:

„Потпуно је очевидно да прво велико насељавање господарства у западној Угарској пада заиста у време тридесетих љет 16. столећа, а не после средине и у задњим десетљетима тога столећа. Очевидно је да је главни крај исељавања до половине 16. столећа био простор Славоније, а у Хрватској – крај Франкопанских имања у Лици, крај од Модруше до Купе, дакле су од средине 16. столећа, посебно после прелома границе на ријечи Уни, падом најјачега потпора града Костајнице, љета 1556, главни простори исељавања хрватског становништва били крајеви између Уне, Саве и Купе. С тим се тачно поклапа време коначног заузимања оних крајев од Турков“.⁷⁷

У овом тексту хрватских историчара, запажамо и класичне замке – Лика се означава за Хрватску, иако је Хрватска у 16. столећу чинила само Загорје. Но, овакве подвала нису реткост ни у југословенској историографији. Оне су честе – њима се уклањају трагови Срба, српске вере и српске културе у многим подручјима. То ћемо видети и у запису из 15. столећа – кад Турци продиру у Славонију и у Загорје, уз реке Саву и Драву. Сведок из тог времена ће записати да су то земље Хрвата и Словена – значи, поред хрватских земаља, реч је и о земљама неког другог словенског народа. Знамо да у Славонији није живео ниједан други народ осим Срба. Нису ту били ни Руси, ни Пољаци, ни Чеси, ни Словаци, ни Словенци, ни Пољаци... А да су у Славонији живели Хрвати, како то тврде југословенски историчари, онда овај сведок не би писао да су земље „хрватске“ и „словенске“, него би написао (само) „хрватске“. Можемо веровати да је сведок из 15. столећа Србе означавао изразом „Словени“, али то мора да узму у обзир савремене историчари. Но, они то не чине, него, у својим расправама, означавају за хрватско све оно што је обележено речима: „Словени“ и „словенско“. Такав пример је и овде, чији текст је, ако је правилно преузет, из петнаестог столећа, потпуно српски. Не подсећа на хрватски језик – „кајкавски дијалект“:

„У потресном запису попа Маринца из 1493. године, пише да Турци 'налегосе на јазик хрватски' и потом 'робијаху све земље хрватске и словенске – од Саве и Драве дазе до Горе Запрте, све зе дезеле крањске дазе до мора, робећи и

---

⁷⁷ Usp. Stinjaki: „Povijest i jerbinstvo“ / Stinatz Geschichte und Erbe, Hsg. Rrany Granddits, Stinatz 1990, str. 26; R. Hajsyran, Die Kroaten der Herrschaft Gussing. Ansiedlung Herkunft Sprache. Litteras-Verlag Wien. Guttenbach/Pinkovac 1991, i drugi (Узето с Интернета: Знанствени институт Градишћанских Хрватов, http://www.zigh.at/hrv/gh/naseljenje_gh.html).

харајући и доми божје плаче огњем и олтари господње раздрушујуће, престарих зе избијајуће оружјем, јуноти зе деви и вдови, дазе и квекајућија цеда, плк божји пељајуће в тузе усилија свезани суци железом на продајући је на тржишћих својих јакозе скоту обичај јест'. Природно је да су становници ратом захваћених подручја морали у велимом броју напустити своја огњишта и бјежати према сјеверу“.⁷⁸

Треба имати у виду да је Угарска у 16. столећу пространа држава. У њеном саставу су биле и данашње територије на истоку Аустрије, па је тамо насељавала становништво прогнано из земаља које су Турци заузели, или их пустошили. Природно је да су угарске власти поштовале своје законодавство, па су морале имати у виду да су православни Срби, још од доба Матије Корвина, имали своју самоуправу, под којом се подразумевало да су слободни – нису кметови. Ослобођени су пореза. Због тога су били обавезни да чувају границу и да сами брину о коњима, оружју и ратној опреми. Тај статус су Срби добили и од Хабсбуршке Монархије, што је озакоњено „Влашким уставом“ (Statuta Valahorum) – 1630. године. Значи, Срби су имали и друга народносна имена. Једно од њих је и – Власи, кад се ова реч пише великим словом. Кад је она означавала сточаре, писала се малим словом – власи. Ова чињеница се прикривала у југословенској историографији, па су често Власи обележавани као неки несловенски народ, наводно - романског порекла, или романизовани староседеоци Балкана. Понекад се то име само прећуткивало, како то чине и хрватски историчари - када наиђу на податак да су се Власи населили у Градишћу, у данашњој Аустрији, у 16. столећу. Прећуткује се и чињеница да они нису кметови. Погледајмо, из хрватских радова, како Власи (Срби) насељавају Градишће – они Власи (Срби) који нису кметови:

„Највећи дио насељеника припадао је пољодјелском сталежу, тако да сељачко становништво постаје доминантним друштвеним слојем, док ниже племство представља сасвим малобројну скупину унутар цјелокупне заједнице. У јужноме Градишћу, некада су посебну групу сачињавали такозвани Влахи, који су припадали слободњацима (libertini) и нису били сматрани кметовима на господстиској земљи“.⁷⁹

Да ово није усамљен податак о одласку Влаха (Срба) у Градишће, сведочи хрватски истраживач историје Градишћанских Хрвата, Божидар Финки. Наводи да се цео један крај у Градишћу зове Влахијом. Ово име је неугодно за тврдњу да су у Градишћу све сами Хрвати, па ће Божидар Финки написати да име те градишћанске области (гле чуда) није стварно, него је то „такозвана Влахија“:

„Градишћански Хрвати говору сва три хрватска наречја. Највећ је чакавцев, али има и штокавцев (на пример, Бандол, Параптићев Бриг и још нека села у такозваној Влахији) и нешто кајкавцев (на пример, Ведшин, Умок, Хрватски Гроб)“.⁸⁰

О језику Градишћанских Хрвата ћемо говорити касније, а сада ћемо се уверити да хрватски историчари пишу о завичајима Градишћана. Који год да спомену, он је био српски – кад су из њега, у том 16. столећу, људи насељавали источну Аустрију, западну Мађарску и јужну Словачку:

„Повијест Градишћанаца ће започет појавом османлијских Турака, која ће за посљедицу имати исељавање хрватског становништва с подручја: Лике, Крбаве, Кордуна, Бановине (Баније, примедба СЈ), западне Босне, Горског котара и Славоније. До првог вала исељења, долази 1530-тих година, након што су Турци уништили готово сва насеља између Уне и Велебита и од Купе до Капеле. Већ четрдесетих година истог столећа, долази до другог вала исељавања становника

⁷⁸ Исто - Знанствени институт Градишћанских Хрватов.

⁷⁹ Ирвин Лукежић из Знанственог института Градишћанских Хрватов.

⁸⁰ Божидар Финки: „Хрватски лексикон“, 1. свезак А-К, Загреб, 1966, стр. 405.

из подручја средњевјековне Славније. До посљедњег трећег вала исељења, доћи ће педесетих и шездесетих година 16. стољећа.⁸¹

Савремени хрватски писци несвесно пишу да је већина „Градишћанских Хрвата“ из српских крајева – да су они Срби. Чине то кад говоре о градишћанском језику. Сведоче да већина Градишћана говори српским језиком, а мањи део хрватским. Наравно, хрватски писци (историчари, лингвисти и други), не служе се речима „српски“ и „хрватски језик“, него, попут југословенских лингвиста, наводе да Градишћански Хрвати говоре „штокавштином“, „чакавштином“ и „кајкавштином“. У томе је замка, јер је српски језик, ненаучно, прозван „штокавским дијалектом“, а хрватски језик – „кајкавским дијалектом“. Ту нема спора, у питању су словенски језици – међусобно различита као било која два друга словенска језика. Но, Хрвати су се, крајем 19. стољећа, одрекли свог језика и служе се српским – то је непобитно. Да нам хрватски филолози не би нешто замерили на овој тврдњи – о одбацивању из књижевне и службене употребе хрватског језика, послужићемо се изјавом највећег хрватског књижевника – Мирослава Крлеже. Он је зажалио што су Хрвати одбацили свој језик („кајкавски дијалект“) и овако се изјадао:

„Сам факат што су наши будитељи илирске народно-јединствене књижевности одлучили да пробуде народну свијест из мртвила, тако да су се одрекли свог народног имена и свог језика, и то веома одлучно и смионо, увјерени да се искључиво, само неопозивим одрицањем језика и имена, може остварити јужнословенска, управо, свесловенска синтеза у вишем, наднаравном, одуховљеном смислу, тај факат одваја их битно од свих сличних романтичара у свијету... За вољу политичког и културног јединства, због далековидне унилитаристичке перспективе братства с осталим народима – од Истре до Босне, од Крањске до Србије, до Македоније и до Бугарске, одрећи се своје властите књижевне прошлости и традиције, свог језика и свог имена, била је то смионост самозатајна, коју је могао да надахе само безазлени идеализам без икаквих скривених мисли и комбинација“.⁸²

Ево, наводимо сведочења још двојице хрватских интелектуалаца о одбацивању хрватског језика из употребе.

Први је Павле Штоос. Он је, стихом – на хрватском језику, преклињао Хрвате да се не одричу свог језика, јер ће постати други народ:

**„Вре и свој језик забит Хорвати,
Хоте, тер други народ постати...“**⁸³

Други је Тома Миклошић. Његов позив је занимљив, јер каже да је језик у Славоније страни језик – страни за Хрвате. Не зове га српским, него шлавонским. Изразио је негодовање на подвалу Павла Витезовића - да је најчистији хрватски језик „штокавско нарјечје“. Миклошић је знао да је у Славонији српски језик, па је овај податак довољан да оспори све тумаче о градишћанском хрватству, јер је велики број Градишћана дошао из Славоније – а у њој се никад није говорио хрватски језик. Дубравко Јелчић наводи у својој књизи Миклошићево залагање да се у Загребу користи хрватски језик, а не српски, или „шлавонски“, како га дотични Миклошић именује:

„Позвао је своје пријатеље и сљедбенике да не попусте притиску шлавонског језика и да очувају свој хорватски језик, тј. кајкавштину“.⁸⁴

⁸¹ Wikipediја - повјест Хрвата.

⁸² Дубравко Јелчић: „Хрватски народни и књижевни препород“, Загреб, „Школска књига“, 1978, стр. 299.

⁸³ Дубравко Јелчић: „Хрватски народни и књижевни препород“, Загреб, „Школска књига“, 1978.

⁸⁴ Дубравко Јелчић: „Хрватски народни и књижевни препород“, Загреб, „Школска књига“, 1978.

Можемо закључити да су становници Градишћа (у Аустрији, Мађарској и Словачкој) стигли из српских земаља (већина њих) и о томе смо навели средњовековна документа. Она су поуздан извор, јер других докумената – супротних њиховом садржају – нема. Значи, Турци су прогнали тамо Србе. Најуверљивији податак да су то Срби је српски језик. Говоре га и данас. Он није истоветан књижевном српском језику, али је такав каквим су Срби у Далмацији, Херцеговини, Босни и Крајини говорили у 16. столећу. Данашњи хрватски филолози признају да је то „штокавски дијалект“, али ми знамо да то није никакав дијалект, него српски језик са три наречја: икавским, екавским и јекавским. Хрватски језик је нешто друго, њега зову, погрешно, „кајкавским дијалектом“. Хрватски језик нема наречја, као што их има српски. Могло би се рећи, условно, да је хрватски језик само с екавштином. Али, ето, Хрвати свој језик не користе од краја 19. столећа. Но, ненаучним радом у југословенској филологији, та чињеница је прикривена и право је чуда да се интелектуалци (међу Србима и Хрватима) томе нису супротставили.

Тако је хрватски језик осуђен на одумирање, како би то рекли комунисти, али је право чудо да се нико није обратио УНЕСКО-у, који има програм да се сви језици света сачувају. Ово тело УН брине о 2.000 угрожених језика, али, нажалост, на том списку нема хрватског.

Др Никола Жутић тврди да је хрватски језик одбачен према колонијалном плану Аустроугарске, јер је ова држава закључила у 19. столећу да се Срби римокатолици не би могли придобити ако би се приморавали да говоре хрватским језиком. Супротно томе, Аустроугари и идеолози хрватства су били сигурни да ће Хрвати у Загорју прихватити српски језик ("штокавски дијалект").⁸⁵

Ово је уверљиво тумачење, јер је непојмљиво да би Дубровчани пристали да им деца уче "кајкавски дијалект". Не би на то пристали ни римокатолици: Истријани, ни Далматинци, ни Херцеговци, ни Босанци, ни Личани, ни Кордунаши, ни Банијци, ни Славонци, ни Барањци, ни Сремци, јер су у 19. столећу, заједно с православним саплеменицима, имали развијену српску народну књижевност. Српски језик је ("штокавски дијалект") коришћен у Средњем веку у овим српским крајевима. Да поновимо - у српским земљама се није говорио хрватски језик ("кајкавски дијалект") у Средњем веку, па је чудно да југословенска историографија бележи да су Хрвати живели тамо где се није говорио хрватски језик?! Хрватски се говорио само у Загорју, од Загреба до словеначке и мађарске границе. И данас се ту користи, али, нажалост, само у кругу породице.

Хрватски језик је ("кајкавски дијалект") избрисан из списка светских језика (из светске културне баштине), те то показује да је југословенска филологија доживела суноврат. Она је обавила то брисање, искористивши произвољну одредницу да је реч о "кајкавском дијалекту". Два века се ниједан филолог није упитао – **Којем језику припада кајкавски дијалект? То питање се наметало – зато што је дијалект грана језика. А ако су у питању гране (дијалекти), па је кајкавски један дијалект, морао се наћи и други дијалект – тог „непознатог“ језика. Тај други дијалект (грана) никад није пронађен, нити су филолози објаснили - којем језику припада "кајкавски дијалект", а којем "штокавски". То су избегли, а узгред су тврдили да „штокавским дијалектом“ говоре и Хрвати, мада су то, тада – у 19. столећу, били само Срби католици. Они ће, управо помоћу српског језика – и ауторитета Римокатоличке цркве, бити асимиловани у Хрвате. Говорили су им да они говоре хрватским језиком, мада је то био српски језик – а српски државници и филолози се нису супротставили тој подвали. Та је подвала остала – да Хрвати говоре и**

⁸⁵ Др Никола Жутић: "Срби Римокатолици, такозвани Хрвати", Београд, Српска радикална странка, 2000, стр. 47-52.

„штокавски“ и „кајкавски“, мада је то било сулудо, као што би било сулудо да су тврдили да и Срби говоре, поред „штокавског“ и „кајкавски“ дијалект.

Ова енигма о дијалектима и језицима код Срба и Хрвата, што је веома занимљиво, није подстакла никакву полемику - рецимо, на универзитетским катедрама славистике?! Ту замену појмова: "језик" с "дијалектом", тамо нико није уочио.

Има ретких осврта на чињеницу да "кајкавски дијалект" није ништа друго, него хрватски језик, с доста богатом књижевношћу – у деветнаестом и почетком двадесетог столећа, али они нису условили озбиљну научну расправу. Да се то десило, била би лако откривена подвала да нема никаквог "штокавског" и "кајкавског" дијалекта, нега да су то српски и хрватски језик. Видели смо да је хрватски књижевник Мирослав Крлежа, чији је матерњи језик хрватски, уочио да се хрватска нација одриче свог националног језика, али ни то није уздрмало речене филолошке подвале.

Крлежа је написао филолошку истину – одбачен је хрватски језик, али је, попут осталих интелектуалаца у Хрватској, кривотворио државну доктрину Хрватске – јер није истина да у том гесту (одбацавању хрватског језика) није било **"скривених мисли и комбинација"**, како то он тврди. А било их је, српским језиком, као оружјем, Хрватска је успела асимилovati Србе римокатолике, како то правилно закључује др Никола Жутић.⁸⁶

Мирослав Крлежа сведочи да је према хрватском језику поступљено као према дијалектима: италијанског, француског и немачког језика, па се о ову истину највећег хрватског књижевника није лако оглушити. Она ће стварати главобољу данашњим филолозима, у првом реду хрватским, јер истрајавају на томе да су: "штокавски, кајкавски и чакавски дијалекти 'заједничког' језика".

Занимљиво је да хрватска проф. др Нада Клаић није учила (или није желела) ове ненаучне игре са српским и хрватским језиком. Она пише о народним песмама у Далмацији и обавештава нас да су у осмерцу и дванаестерцу – а то су **препознатљиви стихови у српском језику**, додали бисмо. Мора да је била свесна да је то српски језик и мора да ју је то, као Хрватицу, узнемирило, па је приступила невероватном инжињерингу (ако се то тако може рећи) у филологији. Измислила је и четврти "дијалект". Ни то, вероватно, филолози нису коментарисали. Дакле, тај четврти дијалект је, по Клаићки, веровали или не, **"чакавско-штокавско нарјечје"**. Ништа не подмећемо хрватској историчарки. Ево њеног објашњења о средњевековним песмама у Далмацији и о "чакавско-штокавском нарјечју":

"Премда су трагови који у 15. столећу воде до народног пјесништва више него ријетки – пјесме су случајно сачуване у неким рукописима – ипак је изван сваке сумње да оно постоји. Опиљиви доказ за ту претпоставку је хрватска пјесма, којом је папа Александар Трећи (1177) дочекан у Задру. С правом се претпоставља да у 'латинској црквеној химнодији, треба тражити обрасце наших осмераца и дванаестераца'. Те случајно сачуване пјесме из 14. и 15. столећа, нису писане на старословенском, већ на народном језику, и то 'понајвише чакавско-штокавским нарјечјем'. Та чињеница упућује на даљи закључак да је 'њихова намјена била ванлитургијска, пучка, понајвише намијењена братимском животу'".⁸⁷

Да је реч о чистом српском језику (никако хрватском), показују стихови песме **"Писан на споменутје смрти"**. Ако имамо у виду да је то 14. столеће, онда нема спора да је то српски језик, јер стихове потпуно разумемо:

⁸⁶ Др Никола Жутић: "Срби римокатолици, такозвани Хрвати", Београд, Српска радикална странка, 2000.

⁸⁷ Проф. др Нада Клаић: "Повијест Хрвата у развијеном Средњем вијеку" – прво издање, Загреб, "Школска књига", 1976, стр. 25.

**"... Кратак пут је ким течемо,
О душах се не печемо.
Блудиш ишће свита дику,
А тамо је бити вику.
Чему красиш твоје тило,
А видући да је гњило!...
Ну мислимо о том сада,
Ча се најде од нас тада,
Гди се душа страхом смете,
А дела се скрити не те..."⁸⁸**

Последње речи "не" и "те" су у значењу "неће" – "нетје" је преличено (кроз векове) данашње "неће".

Види се да овде није реч о хрватском језику ("кајкавском дијалекту"), него о чисто српском. У овом делу песме, налази се само једна реч "чакавског наријечја" – "ча" – уместо „шта“, па је чудно да је Клаићка због ње (тако ситне) написала да је ова песма (писан, или писма – икавски) на "чакавско-штокавском наријечју".

Овде смо оптужили Клаићку да је измислила четврто "наречје" – "чакавско-штокавско", да би подвукла његову хрватску језичку одлику, јер се "чакавски дијалект" сматра само хрватским, а "штокавски" - и српским и хрватским. Међутим, кад се пажљивије прочитају остали њени текстови о средњовековним језицима на Балкану, видећемо да она не спомиње српски језик – чак ни "штокавски дијалект" као српски. "Кајкавски дијалект" и "штокавски дијалект" су међусобно удаљени колико и билокоја два словенска језика (о чему смо већ нешто рекли), па је чудно да су филолози прихватили одредницу да су оба хрватски језици. Ако је и "чакавски дијалект" хрватски, онда Хрвати говоре с три различита језика, што је јединствен пример у свету. Да нисмо ништа искаркирали, видеће се у тексту проф. др Наде Клаић – она сва три "дијалекта", и оне које је сама створила (као "чакавско-штокавски"), сматра хрватским, без обзира да ли се њима говори у Лици, Херцеговини, Босни, у неком другом српском крају, или у хрватском Загорју. Свугде су само дијалекти хрватског језика и све су то, пише Клаићка, хрватска подручја:

"В. Штефанић, с правом, истиче да су се на ширем хрватском подручју формирале три културно-језичне регије: 'глагољско-чакавска, која претеже у сјеверној Далмацији, у Кварнерском базену, Крбави и Лици, те у Истри; далматинска с латиничким писмом и чакавским нарјечјем, те донекле с ћирилским писмом и штокавским наречјем, а к њој гравитирају и позадински босанско-херцеговачки крајеви; трећа је горњохрватска, претежно кајкавска регија, под јачим мађарским утјецајем".⁸⁹

Не би се могло претпоставити да стручњаци у некој грани друштвених наука раде ненаучно – изостављајући чињенице и замењујући их произвољним одредницама, али је такав пример очигледан у делима југословенских филолога у 19. и 20. столећу. Реч је о њиховим "стручним" радовима о српском језику, који су, чудом, прихваћени и на катедрама славистике у свету, па су ушли и у све школске књиге Југославије, од 1918. до 1990. године. Да је реч о произвољним одредницама – тамо где би морали да буду научни закључци, уверићемо се и на основу тога што се српски језик у Југославији није изучавао у складу с правилима филолошке науке у свету – под

⁸⁸ Исто, стр. 226-227.

⁸⁹ Исто, стр. 402.

именом: српски језик, него су му додавани и други називи: "српскохрватски", "хрваткосрпски", "српски стандардни језик", "хрватски стандардни језик", "хрватски", итд. Но, српски језик није скриванљен само на овај начин. Чињено је то и горе и ненаучније. Хрватски и српски стручњаци су га прогласили, како смо рекли, и "штокавским дијалектом", а хрватски су, да поновимо, прогласили "кајкавским дијалектом"..

Овакве ненаучне појаве у многим гранама друштвених наука бивше Југославије, биће предмет истраживања научника, а нама нестручњацима мора да дозволе да их, оваквим радовима, упозоримо на ту обавезу. Уз њу, можемо понешто и запазити у вези с подвалама у југословенској филологији, па ћемо завирити у књигу **"Хрватски народни и књижевни препород"** Дубравка Јелчића.⁹⁰

Јелчић, већ на почетку књиге, гомила произвољне одреднице о српском језику – спомињући га као "штокавски дијалект". У питању је, нема спора, кривотворење, с циљем да се и филологијом доказује хрватско право на српске етничке и историјске територије. Проглашавајући српски језик "језиком хрватског народа", нуди се и закључак да су хрватске земље тамо где се говори "штокавски дијалект", или "хрватски језик". Укратко, изрази: "хрватски језик" и "штокавски дијалект" крију СРПСКИ ЈЕЗИК – проглашен за државни и књижевни у: Србији, Хрватској, Босни и Херцеговини и Црној Гори.

Погледајмо ове произвољности о српском језику и српским земљама у радовима хрватских филолога:

"У 19. стољеће, Хрватска је ушла разједињена и раскомадана. У то вријеме, она је још увјек политички раздробљена на више покрајина (Хрватску, Далмацију, Славонију, Војну крајину...), које су биле под влашћу трију царева, а језично и књижевно подијељена дијалектима (кајкавски, чакавски, штокавски), од којих је сваки на своме говорном подручју вршио и функцију књижевног језика. Ти су дијалекти били већ толико развијени да се сваким од њих могло успјешно умјетнички изражавати, па је сваки већ имао за собом и богату књижевну традицију. У том погледу, Хрватска се нимало не разликује од неких других средњоевропских земаља, које су биле у истој ситуацији".⁹¹

На први поглед, овде се аутору и не би имало шта замерити – ако пођемо од чињенице да смо, током школовања, без изузетка, прихватили оваква "научна" објашњења. Међутим, данас се све југословенско преиспитује, па је лако уочити, у овом тексту, слојевито поређане филолошке, па и историјске, подвале. Прва је у томе што се српски језик, како смо навели, обележава као "штокавски дијалект", а друга, што се тај "дијалект" (српски језик) подмеће науци за дијалект Хрвата. То подметање, Дубравко Јелчић прикрива, позивом на примере у средњевреопским земљама, где је филологија утврдила више дијалеката у језицима: Немаца, Чеха, Словака, Мађара... Следећа подвала је у наводу да је сваки од три дијалекта у Хрватској (чакавски, кајкавски и штокавски) **"на свом говорном подручју вршио и функцију књижевног језика"**. Ево ненаучности. Ако је нешто књижевни језик, онда се то не може звати дијалектом. Супротно логици, за хрватског филолога су ово и дијалекти и књижевни језици.

Он се не усуђује да напише да су два "дијалекта" одбачена ("кајкавски" и "чакавски"), а да је један узет за књижевни језик ("штокавски") – само је најавио да је "истоветан" поступак примењен у филологији средњевропских земаља.

Јелчић описује језичке прилике код Јужних Словена у деветнаестом столећу, па ћемо му дати за право да су у питању књижевни језици, како је навео у другом делу

⁹⁰ Дубравко Јелчић: *Хрватски народни и књижевни препород*, "Школска књига", Загреб, 1978.

⁹¹ Исто, стр. 6.

горе цитиране реченице, али му не можемо дати за право да су ти језици, у исто време, и дијалекти. Нису. Сигурно је и он знао да то нису дијалекти, па је избегао да нам објасни којем језику припадају (уколико су дијалекти).

Ако би рекао да су они дијалекти **хрватског језика**, не би био у праву, јер је "штокавским дијалектом" говорио најбројнији јужнословенски народ – српски, а нико од Срба није разумео хрватски језик ("кајкавски дијалект"). Јер, кад је реч о дијалектима, онда се подразумева да га говори један те исти народ. У овом случају, ако није претерано што оволико понављамо, српски народ не говори "кајкавским". Зато нас Јелчић није ни покушао уверавати да су то дијалекти **српског језика**. **Био је опрезан, јер тада нико од Хрвата није говорио "штокавским дијалектом" – нико од етничких Хрвата из Хрватске, или Загорја, омеђаног између Загреба, Мађарске, Словеније и североисточног дела Јадрана.**

Да поједноставимо. Мада смо то већ рекли – хрватски језик ("кајкавски дијалект") и српски језик ("штокавски дијалект") су међусобно удаљенији него, рецимо, српски и бугарски и исто толико су удаљени колико: српски и чешки, српски и словачки, српски и словеначки... Зато није реч о дијалектима – у питању су два језика словенске језичке породице: **српски језик и хрватски језик.**

Што се тиче "чакавског дијалекта", можемо да закључимо да је он удаљен од хрватског језика („кајкавског дијалекта“), а становништво које га говори је, према изнетим средњовековним документима, било српско. Значи, „чакавски дијалект“ би могао бити дијалект српског језика – тада би српски имао штокавски и чакавски дијалект. Или, чакавштина би могла да се уврсти у локализме српског језика – сличан локализам имамо и код становника Лесковца и околине. Но, о овоме ће, сигурно је, расправљати филолози наредног времена, а нама остаје да се ослонимо на изнете чињенице да су становници Истре у Средњем веку били православни Срби и да су и тада говорили „чакавским дијалектом“. То се односи и на чакавце у Далмацији и на отоцима, који су, такође, према средњовековним документима били Срби. Па, ако су такве Србе чакавце, Турци прогнали у 15. и 16. столећу, они су у нову постојбину донели свој локални српски језик. Зато, имамо право да становнике Градишћа сматрамо Србима – јер говоре „штокавски“ или „чакавски“, а оне који говоре „кајкавски“, сматраћемо Хрватима. Пошто су, у Градишћу, први и други много бројнији од ових трећих („кајкаваца“), поступили смо правилно када смо насловили ову књигу: „Градишћански Хрвати су Срби“.

Напред наведена песма из Далмације, из Средњег века, не може се сврстати у хрватску књижевност, јер није писана на хрватском језику – „кајкавском дијалекту“. Да је писана на хрватском, ми Срби је не бисмо разумели. Али, ето, лепо разумемо, јер је писана на „чакавском дијалекту“.

Овај овлашни преглед суштине српског и хрватског језика ће нам помоћи да закључимо националну припадност Градишћана. Хрватски интелектуалци неће прихватити ове историјске и филолошке истине и они ће објашњавати да се нација обликује кроз дужи временски период, па тако и хрватска. Многи од њих су свесни истине да су сви који говоре српским језиком само асимиловани Срби, па се бране тако што тврде да су „политички Хрвати“. То је тачно и то се слаже с овим што истичемо – да су Срби покатоличени, па асимиловани у хрватску нацију. Но, тај израз „политички Хрвати“ је, мада тачан, мучан за објашњење. Њиме се открива да је колонијална Аустрија (после Аустроугарска), с Ватиканом, створила политичку хрватску нацију (како то тврди историчар, др Никола Жутић), а управо то подсећа на тамне странице европске и хрватске историје. Јер, таква хрватска нација је била полуга у рукама европских колонијалиста, који су планирали да српски народ истребе, или сведу на што мању бројку, а да српске етничке и историјске земље укључе у друге државе, па и у

колонијалну творевину – Хрватску. Зато су уследили страховити погроми над православним Србима у Првом и Другом светском рату – кристалне ноћи и Концентрациони логор смрти у Јасеновцу, између осталих злочина геноцида над Србима.

Ваљда ће се све то, у блиској будућности, признати и објаснити и можда ће уследити враћање српском корену отуђених по верској основи – муслимана и католика и отуђених по завичајној припадности – Македонаца и Црногораца. Ко зна како ће то тећи, али је сигурно да та тема о колонијалној асимилацији Срба у друге нације, неће више бити запостављена.

Да се вратимо Градишћанима. Из савремених хрватских студија, видећемо да то становништво, већинско, и данас говори српским језиком – „штокавским“ и „чакавским“ дијалектом, како то наводе. Погледајмо приказ Алемка Глухака, који је, по свој прилици, Градишћанин, па му је језик у тексту више онај стари српски, него савремени књижевни. Пише о штокавштини и чакавштини - у штокавштини о икавском наречју, којег у хрватском језику („кајкавском дијалекту“) никад није било. Мало је нејасно шта је убројао у „шћакавски староштокавски“, јер „шћакавски“ је, очигледно, нешто друго од „чакавски“. Но, све су то облици српског језика, јер у уводу их сврстава у „штокавске говоре“:

„Градишћанскохрватски штокавски говори (туцет мањих или већих сел) јесу шћакавски староштокавски, икавски - каквих данас у Хрватској већ нема. Преоци су му, вјеројатно, од једнога сјеверозападног штокавскога дијалекта, смјешћенога међу славонском дијалекту, тер чакавском и кајкавском наричјем, или од каквих мишовитих говорова. Градишћанскохрватски чакавски говори припадају двим од шест, данашњих, дијалектова чакавскога наричја сридоочакавском и јужночкакавском. Први је и најјачи у хрватском (угрубо: од Истре прик Приморја до Угљана), а прије се је говорило до Саве, Купе и Уне – и у градишћанскохрватском (сви Хрвати у сјеверном Градишћу, тер већ сел у западној Угарској и сва четири данашња у Словачкој). Други се говори у Хрватској мало у сјеверозападној Истри и сјеверно од Ријеке, тер према хрватско-словенској граници, на југу од Задра до Омиша и на отоци од Пашмана до Корчуле, у Аустрији у јужном Градишћу⁹².

Алемко Гулах пише да је северна граница штокавског дијалекта Јасеновац и да је тај језик (значи, језик Славоније) сродан језику у Градишћу и у западној Мађарској. Не треба да збунује што он спаја штокавски и чакавски у неки заједнички дијалект, јер је то чинила и хрватска историчарка др Нада Клаић. Важно је да она није могла сврставати у исти калуп „штокавски“ и „кајкавски“ дијалект – јер су то два различита језика, чега је била свесна:

„Градишћанскохрватски штокавско-чакавски говори (у неки сел у Градишћу и западној Угарској), потичу из подручја Јасеновца на сјеверу, и сродни су градишћанским штокавским“.⁹³

Кад пише о „кајкавском дијалекту“ у Градишћу, Глухак наводи да он постоји и у Хрватској, што је тачно, јер њиме говоре изворни Хрвати у Загорју. Занимљиво је да наводи да се „кајкавски“ говори само у неколико села у Градишћу, па смо сигурни да нисмо погрешили кад смо рекли да су „Градишћански Хрвати“ Срби, јер огромна већина Градишћана говори српским језиком – штокавски, или чакавски:

„Градишћанскохрватски кајкавски говор (у дви насеља – јужно од Ниузаљскога језера у Угарској: Ведшин и Умок (Hidegseg i Kleinandra; Fertohomog

⁹² Алемко Глухак: „Хрватске новине“, Загреб, 24. 9. 1999.

⁹³ Алемко Глухак: „Хрватске новине“, Загреб, 24. 9. 1999.

i Amhagen), потичу од Новске, припадају источнокајковском дијлекту, кога већ имамо“.⁹⁴

Градишћани имају и своја локална имена – рекли бисмо, племенска. И она упућују да су из српског, а не из хрватског језика – мада је последње тешко појмовно схватити. Тако звуче и њихова насеља, српски:

1. **ШТОЈИ**, настањени у селима: Пинковац, Нова Гора, Стињаки;
2. **ВЛАХИ**, настањени у селима: Хрватски Цикљин, Бандол, Подгорје, Сабара, Чемба, Винцјет, Кључаревац, Чајта, Рогљин Широкани;
3. **ДОЛИНЦИ**, настањени у селима: Бајнгроб, Долња Пуља, Фраканави, Шушево, Филеж, Гериштоф, Мучиндроф, Пернаве, Велики Бориштоф, Мали Бориштоф, Мјеново;
4. **ПОЉАНЦИ**, настањени су у селима: Пајнгрт, Распорац, Цогрштоф, Климпух, Циндроф, Продрштоф, Трајштоф, Узлоп (или Ослип), Вориштан, Штикапрон, Целиндроф;
5. **ХАЦИ**, настањени у селима: Пандроф, Ново Село, Бијело Село.

Градишћани су у овим селима у **Словачкој**: Хрватски Гроб, Девинско Ново Село, и Чуново, а у **Мађарској**: Хрватска Кемља, Бизоња, Кољноф, Ведешин, Темерје, Плајгор, Петрово Село, Хрватске Шице, Горњи Чатар, Умок, Мала Нарда, Велика Нарда, Хрватски Жидан, Присика и Унда.

ПРОГНАНИЦИ У ИТАЛИЈИ СУ, ТАКОЂЕ, СРБИ

„Wikipediја“ је, на Интернету, представила порекло Градишћанских Хрвата и на исти начин је учинила и с прогнаницима из Далмације у Италији. На основу језика прогнанника, изводи се исти закључак – пред турским терором у 15. и 16. столећу, у Италију су, с Балкана, побегли Срби. Њихове потомке, зову Хрватима, као и Градишћане. Прошли су кроз исто – као и Градишћани, ако нису на Балкану били католици, покатоличени су у избеглиштву – у Италији. Филолог Антонио Самартино је проучавао њихов језик – језик Молишана. Њих данас, опет – као и Градишћане, зову Хрватима и дају им име: Молишки Хрвати. На Интернету читамо о њима ово:

„Друга грана (прогнанника, СЈ) су Молишки Хрвати, ки су доспили у јужну Италију, отприлике у исто време кот Градишћански Хрвати у своје данашње постојбине. Обадви групе су си могле – изолиране у мањој или већој мјери од матичнога народа – пол тисућљећа дуго одржати свој идентитет усред много већих туђих језиков, ки су кроз све то време утицали на ње. Сасвим случајно су недавно, с малом разликом од полдругога љета, изашле граматике двих огранков хрватскога језика, и то Никола Бенчић и др Иво Сучић: 'Грамматика градишћанскохрватскога језика', Знанствени институт Градишћанских Хрватов, Жељезно, 2003, издјелана прилично великим ауторским тимом и представљена јавности концем 2003. љета у Жељезну. Друга је Антонио Самартино: 'Грамматика молишкохрватскога језика', Фондација 'Агостино Пиколи', Монтемитро и Profil International, Загреб, 2004, представљена у ожујку истога љета, у Загребу... Антонио Самартино је написао грамматику на дви језики, на талијанском и на хрватском стандардном језику. Обадва дијели садржавају скупа 323 страни: Тому је додан списак молишкохрватских ричи, истумачен на талијанском и хрватском стандардном језику – у опсегу од 90 страниц. У књиги су обдјелане све четире саставнице тридиционалне граматике: фонологија и фонетика, морфологија,

⁹⁴ Алемко Глухак: „Хрватске новине“, Загреб, 24. 9. 1999.

творба ричи и синтакса. Граматика се одликује јако допадљивим изгледом и прегледношћу градива“.⁹⁵

Неколико речи из овог италијанско-молишког речника нам даје на знање да су оне српске – никако хрватске, нису из „кајкавског дијалекта“. Погледајмо их. Написане су с на молишком, у који су ушле и италијанске речи. Тако је италијанска реч „фортементе“ пршла у молишки као „фермо“. У том смислу, Молишани ће рећи:

**„fermo – јако, снажно
veče fermo – јаче, снажније
čuda fermo – најјаче, најснажније“.**

Били смо у праву. Изрази који су сачувани су из српског језика: „веће“ или „вече“ и „чуда“ – у смислу „врхунско“, „крајње“, „нај“, итд. Језик Молишана је пун латинских речи, али оне које су се одржале су српске. Као и речи: „липи“, „вече“ и „сада“:

„Либер вече липи ке си лелија фино сада“ – Најлепша књига, коју сам до сада читао“.

У следећој реченици, неоспорно, имамо три сачуване српске речи: „град“, „вече – веће“ и „видија“, уз чакавску „ке“:

„Град вече липи ке си лелија фино сада“ – „Највећи град који сам видио“.

На основу следећих молишких реченица, јасно је да оне нису потекле из хрватског језика („кајкавског дијалекта“), него из српског икавског наречја – коришћеног у Далмацији у Средњем веку:

„Која хижа? Она била“ – „Која кућа. Она бијела“

„Ки врага хош?“ – „Којег врага хоћеш?“

„Ки рика је она?“ – „Која је оно ријека?“

„Ки грабеше мам обуч?“ – „Које хлаче морам обући?“

И ове молишке речи нас упућују на икавско наречје српског језика:

„Цидити, цидим – цидача; кухати, кухам – кухача; стати, стојим – стојача; сукати, сучем – сукача; блатњача, гладњача, химбењача, несрићњача, паклењача, похлепњача...“⁹⁶

***

Шта закључити?

Ништа нарочито. Само то да су колонијалне земље сатирале српски народ, да су последице вишеструке и да их треба уклањати. Нека ова књижица буде подстрек на том путу, чији увод преносима и на њену задњу страну:

„Овај наслов је („Градишћански Хрвати су Срби) изненађеујући - делује нелогично. Али, ако се зна да су бројни Срби у Истри, Далмацији, Горском котару, Лици, Кордуну, Банији, Барањи, Славонији, Бачкој, Херцеговини, Босни, Црној Гори и Срему, превођењем с православне на католичку веру, убеђивани (и убеђени) да су Хрвати, онда исти поступак, у неколико српских насеља у Аустрији, Мађарској и Словачкој, не треба да збуњује. Јер, и тамо су Срби преведени у католичанство, а онда, постепено, навикавани да се осећају Хрватима. Оно што није могло да им се похрвати (или кроатизује) је српски језик. Он је неосвојива тврђава. Њиме су говорили кад су стигли у ове три европске државе и њиме говоре и данас. Српски су говорили док су били православне вере, српски говоре и данас – кад су католици. То је најпоузданија потврда да су они Срби, а само

⁹⁵ Wikipedija, Moliški Hrvatov

⁹⁶ Исто.

мањина (међу њима) која говори хрватски („кајкавски дијалект“) припада хрватској нацији“.

Београд, 13. новембар 7517 (2008)